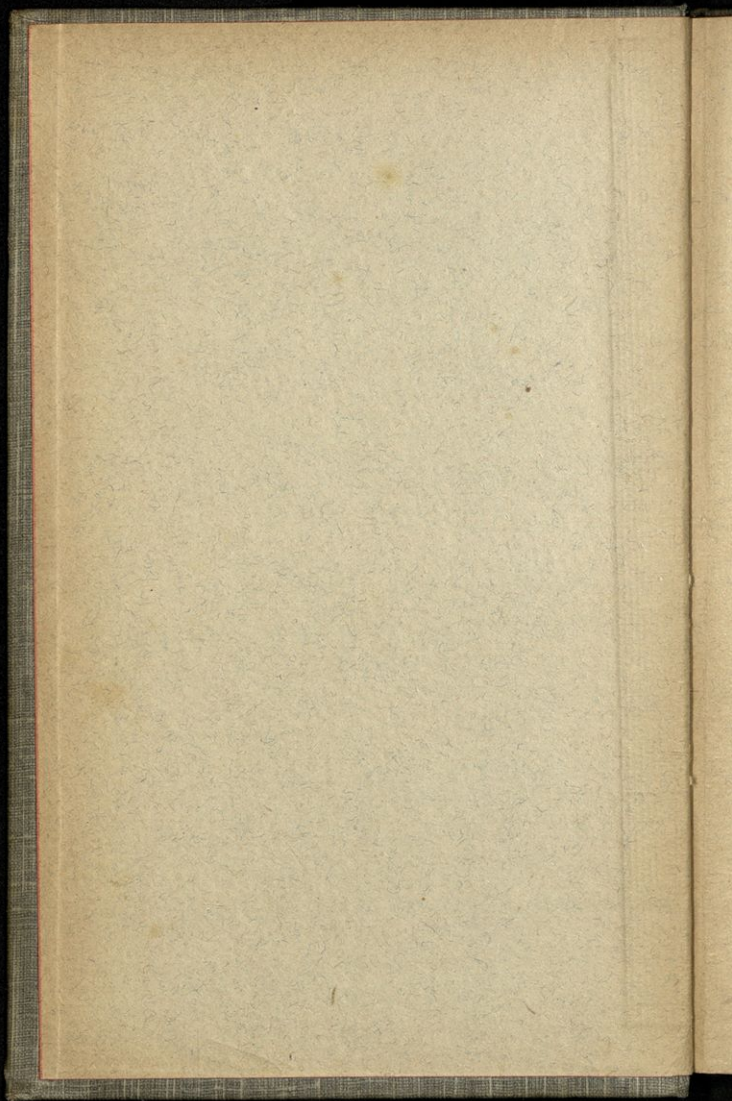

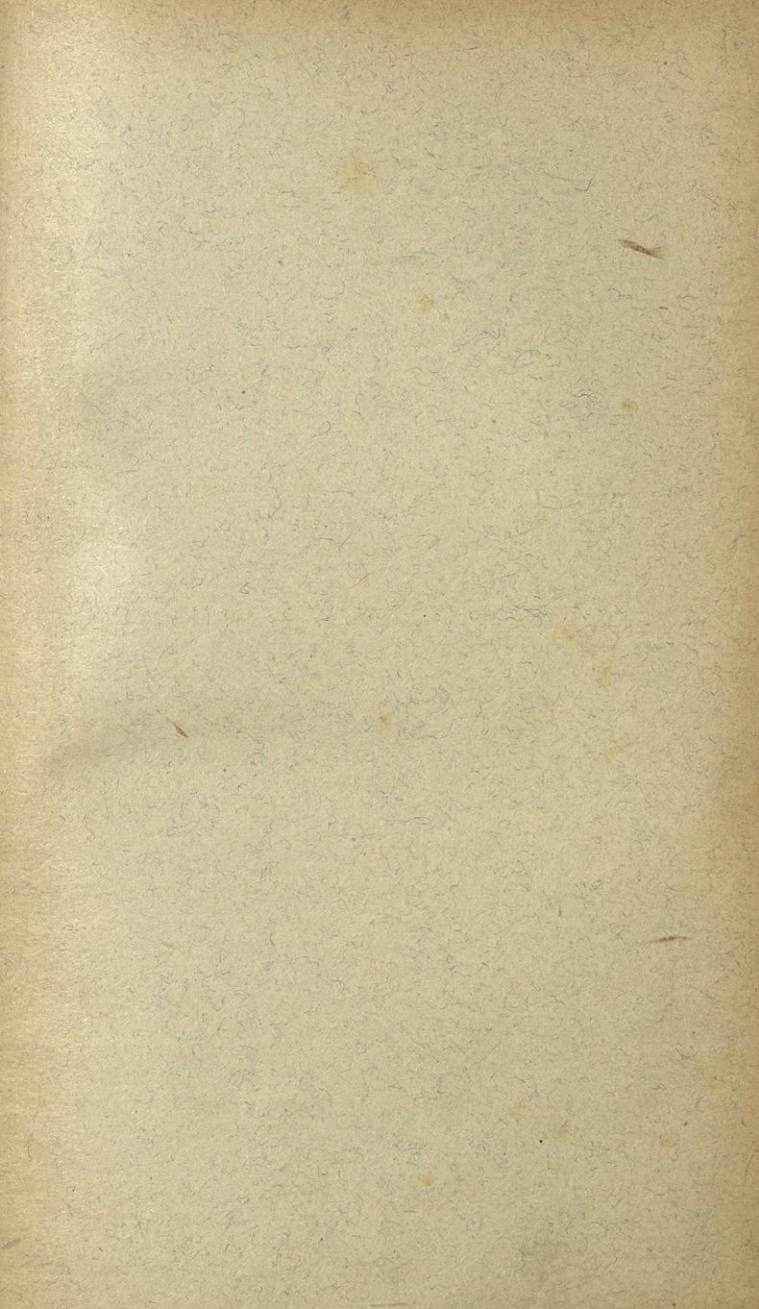
četrtno

Ljudska knjižnica

Jakoba Alešovca
Izbrani spisi III.

Ljudska knjižnica.

11. zvezek.

Jakoba Alešovca
Izbrani spisi.

Drugi, popravljeni natis.

Priredil Jožef Volc.

3. zvezek.

Kakó sem se jaz likal.

III. del.

V Ljubljani 1910.

Založila Katoliška Bukvarna.

Kakó sem se jaz likal.

Povest slovenskega trpina.

V pouk in zabavo napisal

Jakob Alešovec.

III. del.

11. Pravo likanje se prične. — 12. Bos pa vendar ne. — 13. Nova doba. — 14. Na razpotju. — 15. Nov zasukljaj.

V Ljubljani 1910.

Založila Katoliška Bukvarna.

55893

IN = 030000 538

Založništvo si pridržuje vse pravice.

11. Pravo likanje se prične.

tej „drugi“ peti šoli se je pričelo šele pravzaprav moje likanje v družbenem ali svetovnem oziru. Odprla so se mi vrata pri nekaterih mestnih rodovinah; moji gosposki sošolci so bili pa moji učitelji v izvrševanju tega, kar sem bral v „Knigges Umgang mit Menschen“. In pa tudi v raznih povestih, romanih in novelah — nemških seveda, ker slovenskega ni obrajtala moja navadna družba, in takega berila tudi nisem dobil v roke. Tako sem jel izgubljati preočitne kmetiške grče, dasi le počasi.

Napredoval sem pa tudi v drugem oziru, namreč v glasbi. S sošolcem sva si skupno najela glasovir za 1 gld. na mesec. Ta zanimivi stroj je imel štiri noge. Pa čeravno bi bil lahko stal na treh, je bil še na štirih tako omahljiv, da sem ga moral prisloniti k steni. Dolg je bil kakor glista. Zato pa tudi ozek kakor samska postelja; vrhuvsega pa tudi takega glasú, da bi še spečega otroka ne bil zbudil. In ta lastnost je bila še najboljša na njem. Prebivalci v hiši so namreč komaj vedeli zanj, čeravno sem ga jaz — če sem le količkaj utegnil — trpinčil, da je

pod mojimi prsti ječal milo in obupno. Še več je pa pretrpel po rokah mojega sošolca. Ta se je namreč šele začel učiti na njem — po mojih navodih — glasbene umetnosti. Morda bi bil dandanes res sloveč umetnik na glasoviru — da pa ni, je krivo dvoje: prvič se je učil le dva meseca; drugič je pa že več let pri Sv. Krištofu, kamor glasovira ni vzel s sabo.

Toda kar ta moj sošolec ni postal, za to sem bil pa jaz prav na pravem potu, da postanem, če bi bil imel le malo več sreče in naklonjenosti pri posojevalcu glasovira. Ta posojevalec je bil pa tako prozaičen, da je okoli prvega dne tretjega meseca, odkar sem imel njegov glasovir, poslal k meni tri može. Izmed teh mi je pomolil eden čez pol zganjen listek, na katerem je bilo zapisano, da imam plačati en goldinar. Vsak ve, da je to tako majhen znesek, da kar v žep sežeš, pa plačaš z eno roko, in ni treba dolgo šteti. In vsakdo ima tudi tako velik žep, da goldinar lahko spravi vanj. Zato se mi je zdelo strašno čudno, zakaj je poslal lastnik glasovira po ta ubogi goldinar kar tri možake: dva korenjaka in enega šibkega. To se mi je zdelo tako zamalo, da sem rekel šibkejšemu v gosposki suknji, da bom goldinar že sam prinesel, ko bom šel mimo lastnikove prodajalne v šolo. Toda — ti ljudje so morali biti vsi trije gluhi ali pa niso razumeli mojega jezika. Ne da bi bili nato šli, odkoder so prišli, ravno narobe: pobrali so moj glasovir, mu porvali noge in ga nesli po stopnicah dol na voziček — in odtedaj nisem več videl tega

mikavnega inštrumenta. Dolgo sem ga pogrešal. Potem sem pa jel zahajati — vadit se — k sošolcu. Tam sem uril svoje prste na boljšem, pa tudi trjem glasoviru. Pa le takrat, kadar ni bilo doma očeta. Ta ni imel ušes za mojo umetnijo. Druga družina me je pa poslušala prav rada, pa le oddaleč. Zaprla je namreč vselej vsa vrata in me pustila pri mojem ljubčku samega — kadar so se ga namreč naveličali že vsi drugi. Tako sem napredoval v tej umetniji počasi, pa vendar. In če bi bilo človeško življenje daljše; če bi dnevi imeli po več ur, meseci po več dni, leta pa po več mesecev, bi bil postal morda tudi jaz na tem potu kak Mozart, Beethoven ali Liszt. Saj sem imel tako dobrega, pridnega in priljubljenega učitelja: samegasebe.

O šoli v tem letu ne vem nič posebnega. V drugem mi je šlo vse po volji — le nekoliko slabše kot lani, ker sem že „vse znal“. Matematika, geometrija in naravoslovje so se mi pa tudi to leto tako trdovratno upirali, da je bilo vedno lasanje, in sem jih komaj, komaj zmagoval. Še celo z nemščino — v tej sem koval že pesmi — sem imel križ, ker je trdil naš profesor, da nihče izmed nas ne govori in ne piše prave nemščine, da to je le pozlačena podoba iz lesa, petje krokarjev itd. Da nas je ta sodba strašno razžalila, si lahko vsak misli. In ko je rekel profesor nekega dne, da smo Kranjci presirovi, preneotesani za ta vzvišeni jezik, nam je zavrela kri. Sklicali smo občni zbor „Podturnom“ ob bazarju. Tja smo se hodili drsat in tam smo se

posvetovali, kako bi se zmaščevali za to razžaljenje. Za predsednika — ali bolje za predstojnika (ker smo vsi stali ter teptali z nogami zavoljo mraza) — je bil izvoljen največji izmed nas, s šolskim priimkom „požeruh“ (zdaj je že profesor). Pričelo se je posvetovanje. Tatinoni je stavil predlog, pa nihče ni dobil večine. Kar odpre predstojnik svoja modra usta in, kazaje na premrznjeni bajar, reče:

„Česar mi ne moremo najti, nam pokaže boginja maščevanja sama. Glejte ono-le zamrznjeno vrano v ledu! To nam je poslala Vila domača, da obdarimo z njo profesorja za njegovo čislanje naše narodnosti. Izdolbimo to mrhovino iz ledu, pa previdno, da ostanejo krasni udje vsi celi. In pošljimo profesorju ta dar, v lični škatlici dobro zavarovan in shranjen, po pošti kot slastno divjačino za nedeljsko kosilo.“

Enoglasno in z burnim ploskanjem je bil sprejet ta predlog. Brž smo šli vsi na delo. S težkim trdom ter s še večjo skrbnostjo smo vzdignili nežno truplo živalce iz ledene postelje, zavili jo v robec in nesli domov. „Požeruh“ pa je šel po škatlo k Pakiču. — —

Drugi dan je bil strašen nemir v šoli. Divjačina je bila naslovljena na profesorja v šolo. Imel je pri nas pouk od 9. do 10. ure. Kar se čuje trkanje. Dijak na voglu prve klopi odpre sobna vrata in prinese profesorju listič. Ta ga podpiše, potem gre vun in govori s pismonošo. Mi zarotniki pa smo se pogledovali pomenljivo. Drugi sošolci pa so vedeli ravnotako malo kakor

profesor, zakaj se mu smejemo porogljivo v klop. Na poti iz šole pa si stisnemo zarotniki roke, kar je pomenilo, da molčimo do smrti, naj pride karkoli.

In prišlo je, kar smo pričakovali. Drugi dan je bila nedelja. A v ponedeljek je pribučal naš profesor kakor hudournik v šolo. In ni še odložil zimske obleke, pa se je ustavil na sredi odra ter zarohnel:

„Kdo je bil tisti pr...., ki mi je poslal po pošti divjačino? Vun naj pride!“

Vsi — razen nas vedočih — so gledali debelo v profesorja in drug v drugega. Mi pa smo stiskali zobe in kašljali, ker nas je silil smeh. „Požeruh“, ki se je navadno krohotal strašno glasno, je trpel hude bolečine in boječ se, da bi mu smeh vendarle ne ušel, je omahnil in podrl tri svoje sosede, da je nastal ropot, v katerega je skril svoj smeh. Toda to ni pomagalo nič. Profesor vnovič zabuči:

„Kdo je tisti lump? Le brž mi ga naznanite!“

Vse je bilo tiho. Ni ga bilo odgovora od nobene strani. Profesor, razjarjen kakor puran, nato zakriči:

„Potem ste pa vsi enaki pr.....!“

S tem pa je brenknil ob slabo struno. Izprožila se je ura, in strašno cepetanje z nogami in vrišč je bil odgovor na to. Mi prizadeti smo seveda ropotali najhuje in kričali ter slednjič začeli vpiti:

„Besedo preklicati! Preklicati besedo! Če ne, pa vun! Mi nismo pr.....!“

Ropot je bil tak, da profesor ni mogel do besede. Njegov obraz se je izpreminjal v zeleno, rdečo, višnjevo. Slednjič pa je mignil z roko. Mi smo utihnili, a zahtevali:

„Preklicati! Preklicati!“.

Profesor je razložil nato z mirnejšim glasom, kaj je dobil po pošti za darilo; pa da ne ve, odkod. Pristavi še, da se ni nadejal od nas, svojih ljubljenih učencev, kaj takega. In tudi ne verjame, da bi mu bil storil to kateri izmed nas. To je moral biti kak drug lump, ki ima piko nanj. Od nas pa da se nadeja, da nima za mržnjo do njega nihče najmanjšega povoda. Zato prekliče svoje besede, ki so mu ušle v naglici.

S tem je bila reč končana — vsaj pri nas. Profesor pa se je spravil iskat hudodelnikov v druge razrede, kjer je poučeval. Pa povsod je naletel še huje kot pri nas. Dogodba pa je imela vendar ta dobri nasledek, da potem ni več govoril zaničljivo o Kranjcih. Tudi je prizanašal našemu izgovarjanju nemških besedi in našemu nemškemu slogu.

Kako smo se pa mi zarotniki smejali v pest, ko smo se zopet sešli pri bazarju — to se ne da popisati. „Požeruh“ se je tako krohotal, da je splasil vse ptiče in bi bil tudi žabe, če bi bazar ne bil zamrznjen. Bil je tako dobre volje, da nas je peljal vse v Gradišče „k Metki“. Tam je vrgel ves denar na mizo za pijačo. Pili smo na zdravje profesorja, katerega smo tako izplačali in ugnali v kozji rog — zaradi napada na naš rod.

Ta sošolec „Požeruh“ je bil vesel fant in zato pri nas vseh priljubljen. Strmeli smo posebno nad njegovim poznanjem rastlinstva. Vedel je o vsaki, še tako mali rastlinici latinsko, nemško in slovensko ime, če je zadnje le imela. Razentega je iskal pozimi po starih, trhlenih štorih kuščarjev, kač in druge take golazni. To je potem otrpnjeno prinesel v šolo. Večkrat se je pa zgodilo, da mu je taka žival — vsled njegove telesne gorkote ali gorkote v šolski sobi — oživljena prilezla iz žepa na dan. To je povzročilo pri plašnih dokaj hrupa. Spominjam se celo, da sem dobil jaz, ki sem sedel blizu njega, enkrat pod klopjo v roko kačo, katero je bil položil tja zavito v papir, ki se je pa oživila. Kako sem se tega prestrašil, si lahko vsak misli! A on se je smejal na vse grlo, pomašil ostudno žival nazaj v žep in jo dobro zadelal, da ni mogla več vun.

Zunaj šole sem pa posebno obrajal gledališče. Pa tudi kavarno. V gledališče nam je bilo dovoljeno, v kavarno pa ne. Vendar prepovedan sad še bolj diši. Kadar sem prišel zvečer domov, ko so bila hišna vrata že zaprta — kar se je zgodilo vselej, kadar sem bil jaz v gledališču — je bila gospodinja vselej prizanesljiva in mi je vrgla ključ iz drugega nadstropja — seve, ko sem zmetal dosti peska ali ledu v okno. Pri njej in pri hčeri sem bil že „Herr Jakob“. Žale besede skoro nisem slišal. Saj se pa tudi nihče ni dosti zmenil za moje početje, še manj pa kdo vprašal, kako gre v šoli. Čemu? Doma me niso nič po-

grešali; večkrat jim je bilo celo ljubše, če me ni bilo doma. Posebno takrat, kadar so imeli družbo ali goste. Takrat so še večkrat vpraševali, če nocoj „Herr Jakob“ ne bo šel v gledališče. In ponujali so mu ključ ali pa obljubovali, da mu bodo pustili hišna vrata odprta, ako bodo šli prej spat.

Kje pa sem jemal denar za gledališče in za kavarno — bo morda kdo vprašal. Nikjer — bodi kratek odgovor. Seznanil sem se bil namreč z igralcem, ki je stanoval pri rodovini mojega sošolca. Temu sem včasih kaj prepisal ali nesel z njim kaj v gledališče. Pa sem ostal notri na galeriji ali pa pri tleh. Za kavarno je pa že dosti groš, kvečemu šestica. Ta pa le enkrat na teden. Da le nisi nikomur nadležen, pa te ne pode vun.

Nekateri mojih sošolcev — posebno pa višješolci — so hodili v kavarno že tarokirat za denar. In videl sem večkrat, kako je dobil kateri šestice in celo goldinarje. To je bila izkušnja zame! Če dobe toliko denarja ti — zakaj bi ga pa jaz ne mogel! Saj še bolje znam kot ti vsi! Kadar smo igrali dijaki med sabo po krajcarji ali še ceneje, sem dobival večjidel jaz. Zakaj bi ne dobival, če igram više? Še več moram dobiti, ker bom igral previdneje. Samo s čim začeti? Ena, dve šestici — kolikor bi morda spravil skup — ni dosti. Mora biti že goldinar, da je kaj zaloge. Spravi torej skup goldinar in potem poizkusi svojo srečo! Če dobiš, imaš zalogo za naprej in si lahko kaj kupiš. Če pa izgubiš — ej boš pa potem pustil karte pri miru!

Res se mi je posrečilo, da sem spravil skup goldinar. Polovico sem ga zaslužil, drugo polovico pa mi je posodil sošolec. Pobotala se bova pri nalogah, če mu denarja ne vrnem. S tem goldinarjem sedem nekoč v kavarni za mizo in pričnem igrati. Izkraja s trepetom, a ker sem imel srečo, sem igral čimdalje pogumneje. Iz goldinarja sta postala dva, trije. In sošolec, ki mi je „komaril“, me je dregal, naj neham in grem. Res sem ga ubogal. Vstanem in brž nesem onemu, ki mi je posodil denar, pet šestice nazaj. Potem pa v Šiško k „Raci“ na jetrne klobase — in goldinar je zopet manj. Vendar mi je ostala še zaloga, in komaj sem čakal nedelje, da bi zopet poizkusil svojo srečo. Topot pa nisem dobil, ne izgubil. Zato sem pa dobil zopet drugi pot — in bil sem zapisan igralnemu vragu, ki me ni več izpustil.

Čemu naj popisujem dalje to življenje? Saj vsak ve, da mi ni bilo na korist, kakor nikomur ni. Akoravno sem imel povečem srečo — pridobljeni denar ni nič zalegel. Lahkomiselno sem ga potratil celo za nepotrebne reči. In kar je bilo najhuje: vest mi je vedno očitala, da to ni prav. Če stavi dijak, ki mu iz usmiljenja dajejo po hišah hrano, svoje šestice na karte — to ne more biti prav! Vedno sem se tudi bal, da bom v kaki hiši pognan z upravičenim očitanjem: „Če imaš denar za karte, si pa še kosilo kupuj sam!“ Zato nisem bil vseh teh dobičkov nič vesel. Kaj bi pa šele bilo, če bi me kdo zatožil v šoli, da javno igram v kavarni!

„Še danes, potem pa nikdar več!“ — sem včasih tolažil kričečo vest. Toda vedno sem zopet krenil v kavarno — in če sem le nekaj šestic čutil v žepu, sem se spravil igrat. To je trajalo tako dolgo, da so mi igralci enkrat vzeli vse, kar sem imel. Pa sem še ostal dolžan enemu par šestic, kavarnarju pa kavo. Nekaterim višješolcem se je bila zgodila enaka. Zato nas ni bilo več v kavarno. Zlasti še, ker so se že začeli kazati med gosti tisti obrazi, ki so nam bili znani še od „Nikola“. Poleti se pa tudi ne hodi v kavarno. Rajši še kam vun — in če hočemo igrati, igramo lahko samimedsabo.

Pa idimo h koncu s to šolo! Vse je bilo dobro, le profesor Vrečko nam je vsem predsedal. On je razlagal svoj predmet, naravoslovje, po čisto novem načinu. Podlaga mu je bila geometrija. Meni je bilo to pusteje od žaganja. Kar nič se me ni hotelo prijati.

Ko sem nekoč študiral ponoči z vso močjo in pomočjo v tem veščega sošolca za drugi dan, pa sem bil vprašan, pa vendar odgovarjal tako, da se mi je posmehoval profesor na ves glas ter se je naposled izrazil, da bo — kar se njega tiče — mojega študiranja s tem letom prav gotovo konec: sem šel ves pobit nazaj v klop ter zamrmral nekoliko glasneje po slovenski:

„Tebe naj pa tudi vrag odnese, odkoder si prišel!“

„Kaj je rekel?“ — vpraša nato profesor moje sosede s prav gadovim sikom.

Moji sosedje niso odgovorili drugega, kot to, da niso razumeli mojih besedi. Nato pa je on zaropotal šele prav razkačeno:

„Menite, da ne razumem vašega jezika? Sem ga prej znal kot vi.“

Meni pa je rekel še posebe: „Veselite se svojega reda v šolskem izpričevalu ob koncu leta! Boste že morali dobro znati, da vas bom pustil naprej. Vam bom že pokazal delati opombe v svojem kranjskem jeziku!“

Tega izreka se nisem ustrašil samo jaz, ampak vsa šola. Ker namreč profesor Vrečko ni izustil nikoli nobene slovenske besede, smo mislili, da ne razume našega jezika. Zato mu je že marsikateri izmed nas privoščil enaka ali pa še hujša voščila v slovenskem jeziku. Zdaj pa si je že marsikateri lahko razložil dotja neumljivo ostrost profesorjevo. In jel se je tresti pred svojim izpričevalom.

Tisti večer se nas je zbralo v „Zvezdi“ na posvetovanje precej takih, ki so se čutili krive, da so njihova srčna voščila dosegla ušesa profesorjeva. Kaj storiti s profesorjem? Nasvetov je bilo več. Nekateri so svetovali, naj mu pobijemo okna; drugi, da ga spravimo z ropotom iz šole; tretji, da se pritoži deputacija pri gospodu ravnatelju; četrti, da o njegovi uri vsi izostanemo itd. Toda nobeden teh predlogov ni obveljal iz važnih vzrokov. Prvič je bil preblizu konec leta; drugič vodja ni bil več blagodušni Nečasek, ampak strogi Mitteis; tretjič se nismo mogli zanašati na pomoč vseh sošolcev, ker so bili

nekateri njegovi ljubljenci — zlasti gosposki; in četrtrič smo izračunili, da nam vse to ne bo nič pomagalo. Profesorja mi ne moremo odstaviti! Zato bo bolje, da se učimo na vse pretege, in če bi se komu izmed nas zgodila očita krivica, se gremo pritožiti k šolskemu nadzorniku.

Tako je bil ta naš shod pri kraju brez pravega uspeha. Meni to ni bilo nič všeč. Slutil sem že, da bo zadela strela mene najhuje. In tudi vedel sem iz izkušnje, da se sošolci ne bodo potegnili zame toliko, da bi bilo njim na škodo.

Prišel je konec leta. In kaj sem imel v izpričevalu? Vse drugo dobro — deloma odlično — še celo matematiko in geometrijo sem bil premagal. Le profesor Vrečko, ta „Wretschko“! Vreči me je mislil, pa sem vendar dobil dovoljenje, da popravim po počitnicah svoj slabi red iz rastlinstva. To se imenuje po nemški „Nachprüfung“.

„Nachprüfung!“ Jaz ne vem, dragi bralec, kako bi ti poslovenil to besedo, da bi jo prav umel. Če ne veš iz lastne izkušnje, kaj je to — potem je ne umeš. Najboljše bi se reklo po naše „môra za počitnice“. „Nachprüfung“ ti namreč popolnoma pokvari in izpridi tista dva meseca, ki sta ti namenjena za odpočitek, da se razletaš, razvedriš, razhodiš in tako popraviš duha in telo, oba po šolskem letu hudo razdrapana, da sta potem zopet sposobna za 10 mesecev šolskih klopi. Ta môra te potem povsod preganja, te tlači za mizo h knjigi, in tako ne moreš biti

vesel šolskih praznikov. Saj še ne veš prav, kam boš prišel: naprej ali nazaj. To je na lepi salati smrdljivo olje, preslana jed, črv v lepem jabolku, tesen čevelj, usta brez zob — sploh, karkoli si moreš misliti neprijetnega. Zdi se ti, kakor da bi ti stal učitelj vedno s palico za hrbtom.

Preden smo se tisto leto razšli, smo bili skupaj še veseli. „Požeruh“ je prevzel vodstvo in bandali smo po Ljubljani ter uganjali neslane burke. Tako n. pr. smo znosili ponoči na šent-jakobski most vse branjevske štante, kar jih je bilo naokoli. Sneli smo tudi nekaj otvornic pri oknih, premenili napise itd. Slednjič smo pa prilepili še izpričevalo zadnjega sošolca, ki je ujel „trojko“ in zato zavrgel izpričevalo, visoko na vogal Maličeve hiše. Potem smo pa šli na Rožnik — in ko smo prišli nazaj, smo videli veliko množico ljudi, ki so ugibali, zakaj neki slavni magistrat, ali kdo drugi, naznanja vsemu mestu, da je dobil naš sošolec „trojko“ in bil v šoli zadnji. Smeh je bil velik. Naposled pa je prišel vendar policaj, ki je s svojo palico spraskal to „oznanilo“ z zidu.

Potem smo se razšli. Tudi jaz sem šel najprej domov, pa sam, ker ni bilo nikogar pome. Oče so bili doma sila kratkih besedi. In ko sem povedal, da se bom moral še doma učiti in potem delati izkušnjo, so se zakrohotali:

„Lepa je ta! Zdaj še v desetih mesecih ne moreš izdelati šole. Kaj si pa počel? Ali res nimaš več glave?“

Mati pa so rekli: „Pusti ga no; saj nisi letos nič skrbel zanj! Da le nazaj ni šel; naprej gre lahko zmeraj.“

„O, seveda,“ — so se porogali oče. — „Mu boš ti za inštruktorja, da bo naredil izkušnjo. Le imej ga in bahaj se z njim po fari. Boš videla, kako te bodo častili ljudje.“

To bridko posmehovanje mi je delo strašno hudo. Ta obupnost očetova nad sinom mi je klala srce. Toda poznal sem očeta predobro in vedel, da bo minulo mnogo dni, preden bom zopet slišal od njih kako besedo. Zato sem šel drugi dan na Šmarno goro. Pa prišel sem klavern nazaj. Tudi šmarnogorski gospod topot ni imel zame prijaznih besedi. Jel je govoriti o pridnejših dijakih ter o tem, da naj se kaj drugega loti, kdor ne more študirati. Pri takih okoliščinah nisem mogel biti doma. Zato sem se pripravil za potovanje. Saj to, kar bi imel doma, bom že dobil tudi po svetu.

Z obleko nisem bil nič kaj dobro pre-skrbljen. Posebno čevlji so vpili po čevljarju. Oče bi mi brž lahko pomagali, pa jaz si jih nisem upal prositi. Zato stopijo mati k njim in reko:

„Popravi mu čevlje ali pa mu naredi nove, da bo mogel kam. Saj vidiš, da so podplati že skoro preglodani.“

„Kaj pa! Če bi strgal več hlač, pa manj čevljev, bi šel zdaj že v sedmo šolo! Naj si jih popravi sam! Če se že drugega ni nič naučil, vsaj tega, kar je znal doma, menda ni še po-

zabil. Saj si jih bo moral tako zmeraj sam popravljati ali pa bos hoditi; drugi mu jih ne bodo, če se bo tako učil.“

To je bilo dosti pelina za kosilo! Molče sem sedel na drugi trinogati stol ter se lotil svojega obuvala. Zvečer je bilo popravljeno. Drugo jutro pa sem odrinil z doma. Poslovil sem se od matere; oče so pa odšli že pred mano vun.

12. Bos — pa vendar ne!

Nič kaj veselega srca nisem šel topot z doma. Tudi nisem še imel pravega cilja. Na Bled k Preširnu bi se bil podal še najrajši. Toda on je študiral v Gorici ali v Trstu — in tam so se končavale šole šele z mesecem avgustom. Ej, čemu dolgo premišljevat? Kar udarimo jo kam; saj svet ni nikjer z deskami zabiti! Pa jo urežem proti Mengšu, kjer se pri sošolcih še nakosim. Ti me pospremijo do Doba in odtod jo mahnem naprej po cesti. V Krašnji pa prenočim pri gospodarju iz naše vasi, tam oženjenem — prijatelju iz otroških let. Spat nisem šel lačen, tudi drugo jutro naprej ne s prazno torbo. V farovžu se pa na Kranjskem nisem oglasil nikjer. Šele na Vranskem, ko že nisem imel za tobak več v žepu — pa tudi kosila ne v želodcu, čeravno je zvonilo že poldne, ko sem bil še v hribih — šele tam stopim plašen v farovško poslopje in vprašam po gospodih. No, z uspehom se ne bom pobahal; bilo je toliko, da sem si mogel kupiti kruha in klobaso. Pa še to mi je

krčmar dal nerad brez pijače; tudi tobaka sem si zdaj mogel kupiti, kar mi je pa malo pomagalo, ker sem zapazil popoti, da nimam nič žveplenk.

Pobešene glave krenem vstran, ker se mi je zdelo, da mi bo velika cesta lačna in žejna. S sabo sem bil vzel knjigo botanike; „požeruh“ mi je pa posodil še svoje spise po Vrečkovem okusu. Te torej izvlečem iz torbe in se jih lotim. Sklenil sem vsak dolgočasen kraj porabiti za učenje. Dolgočasen je pa vsak kraj za prazen želodec, za suha usta ali za mrzlo pipo. Kakor je kazal začetek, bo takih pustih krajev več na tem potovanju. Prišel bom torej domov v botaniki tako podkovan, da me Vrečko ne bo mogel vreči. Če drugega nič — vsaj to bom imel od potovanja.

Zavil sem jo proti Braslovčam. Tam stoji nekje v sredi na levi strani ceste gradič z visokimi jagnjedi. Kaj, če bi potrkal tudi pri taki gospodi enkrat? Snedli me ne bodo, in če nič ne dobim, bom šel pa kakor v „božje ime“ poslan berač. Brez dolgega premišljevanja krenem po poti proti gradiču in ugibam, kje bi zagledal kakega človeka. Kar se mi zakadita med noge dva velika psa z groznim lajanjem. Jaz zavpijem — a iz vrta se zasliši brlizganje, obenem pa prideró tri punčke, gosposki oblečene, največja stara kakih 9 let. Psa utihneta, a vendar še renčita. Ne umakneta se pa ne. Jaz bi bil prav rad pobegnul hitro nazaj, če bi se le ne bil bal, da jo tudi pasji mrcini udereta za mano.

Zato obstojim kakor okamenjen in skrivam palico za hrbtom, da bi psov vnovič ne razdražil.

V tem prileté punčke in začno stran goniti psa, suvati ter ju vleči za ušesa in rep. Ko pa tudi to nič ni pomagalo, ampak sta psa deklice le otresala, meni pa kazala zobe, zavpije ena izmed deklic proti vrtu :

„Pojdite no sem, papa! Lord in Azor nočeta pustiti fanta, pa jima nič noče.“

Nato se pokaže iz vrta gospod srednje starosti. Ko nas zagleda, zabrlizga in odločneje zavpije psema. Tadva res stisneta rep in odideta. Jaz pa se odkrijem in izbiram besede za ogovor. Pa gospod me prehití z vprašanjem :

„Ste se li ustrašili? Kaj bi radi?“

„Reven dijak sem iz Ljubljane in bi si rad nekoliko ogledal lepo štajersko deželo,“ — sem ponižno pojasnil.

„Jej, jej, dijak je,“ — so tedaj zažvrgolele vse tri punčke. — „Papa, vprašaj ga, če je kaj lačen.“

„Tiho, otroci,“ — migne gospod hčerkam. Meni pa reče : „Tako? Dijak ste? V Ljubljani? V kateri šoli ste bili?“

„V peti?“

„A, torej na višji gimnaziji že. Zdaj greste v šesto. Stopite k nam na vrt, nam boste kaj povedali.“

Čisto iznenaden grem na vrt za gospodom. Deklice pa, radovedno me ogledovaje, okrog mene. Prav rad pa nisem šel — moram reči. Nekaj sem se bal trenutka, ko me bo vprašal

gospod po šolskem izpričevalu; še bolj pa gosposkih žensk, ker te morajo biti najmanj grofinje — s takimi pa še govoriti ne znam.

Na vrtu pridemo do lope. Tam mi odkaže gospod prostor, sam pa gre v grad. Deklice stopijo okrog mene in me jamejo izpraševati po otročje, pa ne posmehljivo. Vse se pa zaroté zoper psa, ki sta me tako ostrašila, in se začno posvetovati, kako ju bodo kaznovale.

Kmalu pride gospod. Za njim pa ženska z vinom in z mrzlimi jedili. Te postavi predme. Gospod mi pa prigovarja, naj jem. Medtem in po tem pa pripovedujem iz šolskega življenja in s svojega potovanja, kolikor se mi je zdelo varno in primerno. Tudi o revščini staršev sem zinil in kako se moram ubijati od šole do šole. To so poslušale tudi deklice, in ko sem končal, je mignila starejša mlajšima — in vse so stekle, kakor zleté metulji, proti gradu. Jaz sem pa hlastno jedel. Vendar vsega, kar je bilo pred mano, nisem mogel zmagati. Zato nasičen vstanem in se začnem zahvaljevati gospodu za vse.

„Postojte še malo,“ — reče gospod, pa me ustavi in me potisne nazaj na stol. — „To-le boste že še izpili, jedila pa vtaknite v torbo!“

Nato mi iztoči vino v kozarec, pečenko pa mi potlači v torbo. Tedaj prižvrgolé tudi deklice nazaj. Vsaka položi predme nekaj srebrnega, pa reče :

„Na, študent! Da si boš kaj kupil. To je iz naše hranilnice! Saj smemo, je-li, papa?“

„Kajpada,“ — prikima gospod — „boste dobile že druge.“

Jaz sem bil ves zmešan. Nisem si upal seči po srebrnjakih. Spoznal sem jih za četrto-goldinarske. A gospod mi jih pomaši v žep ter me še posili, da izpraznim kozarec. Potem so šli še vsi z mano do izhoda, kjer se jim jaz kolikormogoče gosposki priklonim in odidem. Punčke pa so še klicale za mano: „Adijo!“

„Hola, juhej, hopsasa!“ — začnem jaz, ko sem bil zopet na cesti. In želja me prime, da pogledam in potipljem svetle srebrnjake. Sežem torej v žep — a se začudim, da so zaviti v papir. Razvijem jih. Toda kaj je to, v kar so zaviti? Petak je! Pravi petak, za katerega mi dá vsak pet goldinarjev, če jih le imá. Zdaj šele — juhej in haló! Le brž pipo v usta, pa naprej kakor general!

Toda kaj pomaga! S petakom in s srebrnjaki se pipa ne dá prižgati. Toda — če ima človek srečo, mu pride vse naproti. Res kmalu jo primaha kmetič s pipo. Ta mora imeti ognja! In ima ga! Strese mi žveplenk pol svoje škatlice v pest. Zdaj smo šele na konju! Tobaka dosti, ognja dosti, v torbi še jedi za jutrišnje kosilo in večerjo, v žepu pa petak in še srebro! To vse sem dobil v gradu! A mi ni bilo treba govoriti z grofinjami, še celó po izpričevalu me ni vprašal gospod. Kdo more biti bolj vesel kot jaz? Toda — pod kapo ga imaš, Jaka! Tisti kozarec, ki si ga izpil nazadnje, je bil preveč! Nogi se že kregata, jezik se ustavlja, in oči več vidijo,

kot je. Ni res! Manj vidijo: drugače bi videle tudi tisti jarek ob cesti, v katerem zdaj ležiš. Pa saj se pobereš in greš naprej! Samo ne več po cesti, ki je tako trda in ima jarke ob strani, ampak po drugi poti, in tako prideš — kam?

Da, kam? Ko sem se zbudil v gozdiču na mehkem mahu, nisem vedel prav, ali je mrak večeršnji ali je že jutranji. Počasi sem se spravil kvišku in pobral klobuk, ki je ležal tik mene, ter začel zbirati svoje misli. Nekoliko me je tresel mraz. Zato sem stopil naprej. V tem pa mi pride zavednost. Spomnim se dobro včerajšnjega dne. Samo, če niso bile le gole sanje? Da, niso bile! Petak in srebrnjaki so v žepu, mesnina v torbi, le pipe nikjer! Ej, naj bo kjerkoli, saj danes bomo tako pušili smodke; v Braslovčah se bo pa tudi še kaka druga pipa dobila!

Ampak kje so Braslovče? Kje pa jaz? Še ni bilo solnca izza gora. Zato tudi še nikjer nobenega človeka. Mene pa je zeblo! Najbolje je, da zakurim in se ogrejem, dokler ne bo solnca. To storim... Kmalu sedim ob ognju in se lotim svojega provianta. Ko pa zagledam solnce, se spravim na noge in res kmalu dobim ljudi, ki mi pokažejo cesto. Čez par ur sem bil v Braslovčah in tam zavijem — v farovž, mislite? O ne, v trafiko! Tam si kupim par „dolgih“ in novo pipo, pa še tobaka boljše vrste. Sklenil sem, da danes ne grem v noben farovž. Če kje obstanem, bo to le gostilna ali

pa cerkev. Saj nisem šel mimo nobene cerkve — če je bila le odprta — in zadel sem še celo na mašo. Potem sem si pa napolnil v gostilni svojo steklenico z vinom, pa sem jo mahal počasi naprej. Kositi sem se bil namenil na kakem griču v senci, po kosilu pa učiti se za Vrečkota tako dolgo, da bom zaspal. Ponočno spanje mi namreč ni nič kaj dobro délo.

Vse je šlo po tem programu. Popoldne se zopet predramim in jo maham naprej. Proti večeru pridem do Šmartna na Paki. Tam sem mislil prenočiti in se oziral po kaki primerni gostilni. Kar me ogovori duhovnik — ki ga pa nisem prej videl, ker je prišel od druge strani — in me vpraša, kaj iščem. V kratkem mu vse razložim — in potem sem večerjal ter prenočil na prav mehki postelji v farovžu. Poprej pa smo se še z gospodom župnikom in kaplanom ob sladkem vincu do pozne noči razgovarjali prav živahno. Moje izpričevalo tega ni kar nič kazilo. Gospod župnik je celó rekel, da bistro študente tudi drugje profesorji radi preganjajo. Drugi dan me je pa spremil veseli in zelo prijazni gospod župnik še več kot uro daleč po dolini; pri razhodu pa mi je stisnil za potnino v roko dva goldinarja.

Kake volje sem korakal naprej, si lahko vsak misli. Ravnotako, da se mi je zdela Štajerska silno lepa dežela. V Šoštanju sem si privoščil piva; Velenje sem le ogledal, v Škalcah pa sem vendar stopil v farovž. Odtam sem šel dalje in kmalu zagledal razvalino Šalek. Tudi

do te sem plezal in zlezel celo v podrte line stolpa, čeravno se mi je posmehoval spodaj stoječi kmetič, češ če tu iščem „šacov“, ne bom dobil nič, ker so jih pobrali že drugi. Mož ni vedel, da sem splezal v stolp le, da se odtam ozrem nazaj po šaleški dolini in vidim, kako daleč sem že prišel. Razgled je odtam lep. A motili so me sem ter tja švigajoči kuščarji, za katerimi sem metal kamenje. Ko pa je slednjič leno prilezla ob razbeljenem kamenju debela kača, sem vrgel za njo kamen, pa se spustil po griču navzdol na cesto.

Tukaj se je pričela Huda luknja. In res je to „huda luknja“. Jaz nisem vedel, da je tako samotna in dolga. To je bilo že preveč pota za en dan. V začetku doline — ali marveč so-teske — sem se zamislil v preteklost: v zgodo-vino srednjega veka, ko so še nemški lopovski vitezi nastavljali pasti popotnikom ob takih iz-hodih in vhodih. Če pa to ne, je bila graščina vsaj kaka „Zwingburg“, pred katero se je tresel ubogi kmetič in kamor je hodil delat tlako. Hvala Bogu, da so minuli ti časi! Če bi še bili, šaleška dolina ne bi bila tako lepa in vsaj na videz premožna, kakor je zdaj.

Take in enake misli so me obhajale, ko sem korakal naprej po samotni dolini in zložni cesti. Malo nad mlinom, kjer je presek — spomin nadvojvodu Ivanu in neka podzemeljska jama — se mi je pridružil neki človek, po-doben potujočemu rokodelcu. Vzrastel je ob potu] kakor iz zemlje, da sem se ga kar

ustrašil. Na hrbtu je imel nekak tornister, ovit napol okoli života, v roki debelo palico, v ustih pa že precej oguljeno pipo. Obleko je imel še slabšo od moje, čeravno že za mojo ne bi bil dal starinar skoro nič.

„Dober dan,“ — se oglasi v nemškem jeziku ta nenadna prikazen. — „Kam pa, kam tako naglo?“

Meni ni bil mož kar nič všeč. Zato sem stopil še nagleje in odgovoril kratko: „Ne daleč!“

„Tako? Smo blizu doma? Dijak morda?“ — povprašuje sitnež naprej in stopa ravno tako naglo na drugi strani vštric mene.

„Da, da!“ — sem odgovoril kratko, pa jel stopati še hitreje.

„To je pa ravno prav! Jaz sem tudi dijak. Greva lahko skup, da bo kaj družčine in krajša pot,“ — hiti sitnež in mi ostane vedno vštric.

Jaz ga še enkrat pogledam od strani in si mislim: „Če je ta dijak, sem pa jaz kovač ali pa cigan.“ Zato ne odgovorim nič, ampak se podvizam, da ga pustim zad. Pa ni šlo. Prišel sem v hudo sapo, in noge so me jele skleti na podplatih. Ko vidim, da je vse zastonj, stojim in rečem, da bom malo počil, kake pol ure; on pa naj gre le naprej, ga bom že došel.

„Prav prav,“ — reče on na to. — „Tudi mene bole noge, ker sem prišel danes že iz Celja. Pa leziva v senco, tu je ravno pripraven kraj.“

Res krene vstran in izbere prostor. Jaz pa ležem kar tik pota.

„Ej, pojdite sem ! Se me li bojite?“ — reče nato tujec, ko se je vlegel.

„Hvala ! Je že dobro tukaj. Nerad zopet vstanem,“ — sem odgovoril.

Kaj li hoče ta človek, da se me tako drži v tej samoti ? Saj mora videti, da ne maram njegove družbe. In te očitne laži ! To je sumljivo ! Da bi se le pokazala kaka hiša ali prišel vsaj kak človek ! Možak je močnejši od mene, to vidim. Jaz pa razen palice brez vsakega orožja. Teči tudi ne morem naglo, da bi mu ušel, ker me že preveč bole noge. Torej ne preostane drugega, kot da se pripravim na vse. Če me napade, mu dam denar, kar ga imam. Morda me potem pusti ? Kaj pa, če me ne ? Koliko bi bil dal v tisti sili za kako orožje ! Stoj, fant ! Ko te je doma enkrat napadel Brgantov Jernej, ki je bil mnogo močnejši od tebe, kako si ga užugal ? S prahom in peskom ! Tega si mu vrgel v obraz. Kar zavpil je — prhal in si jel meti oči, ti pa si mu utekel. Dobra misel ! Preskrbeti se je s takim strelom.

Polagoma se začnem pomikati proti cesti. Tam je bilo prahu v obilici. V tem, ko me tujec izprašuje, če imam kaj denarja, pa jaz rečem, da imam še par krajcarjev, nabašem desni žep suknje s cestnim prahom in s peskom — in čakam, kaj bo.

Naenkrat vstane tujec in gre proti meni, češ, naj mu dam ognja. Ravnotako naglo sem bil na nogah jaz in se mu umaknil na drugo stran ceste. Pa on skoči proti meni, me izkuša

prijeti za vrat in za suknjo, vzdigne palico in zakriči :

„Dosti je te komedije ! Daj denar, kar ga imaš, če ne, te ubijem !“

„Tu ga imaš !“ — zakričim tudi jaz in mu vržem v obraz — pest prahu — pa brž še eno.

„Ti pr“ — zarjove potepuh in šine z obema rokama v obraz, da si obriše prah in pesek z očes, z nosu in iz ust. Jaz ga naglo udarim z vso močjo še parkrat s svojo palico po glavi, da se opoteče, pahnem ga še s ceste, da se zvali dol, potem pa se spustim v tek in tečem, dokler morem.

Kmalu pridem do samotne hiše. Bila je gostilna. Pred njo je stalo dvoje goved. V to gostilno stopim ves spehan, si naročim vina in sedem za mizo k dvema kmetiškim človekoma. Ko slišita tadva, da sem si naročil vina v slovenskem jeziku, me vprašata, kam da grem.

„Do Slovenjega Gradca bi rad prišel. Pa ne vem, če mi bo mogoče še do drevi.“

Moža pritrdita, da bo že šlo, saj ženeta tudi onadva živino tja. Če hočem iti z njima, naj le naglo izpijem, pa gremo ; malo v temi bomo pa hodili. Meni je bila ta ponudba všeč — to bo slutil vsakdo. Bila sta videti poštena moža. Pri njiju sem bil varen, če bi tisti človek prav prišel za nami. Zato brž izpijem in pojem nekoliko kruha ; drugega pa vzamem s seboj, ko odrinemo.

Nova moja tovariša sta bila zgovorna moža. Kmalu smo bili v živahnem pogovoru. Medtem povem tudi jaz, kaj se mi je pripetilo danes in kako sem se rešil nevarnosti. Moža sta se strašno čudila in hvalila mojo previdnost. Jaz pa se spomnim, da imam še poln žep prahu; zato ga zdaj stresem vun. To orožje je bilo možakoma čisto novo.

„Zdaj se vam pa ni več bati,“ — pravi eden izmed njiju. — „Če pride potepuh za nami, se kam skrijte; midva ga bova pa že tako obdelala, da vsaj mesec dni ne bo hodil po svojih nogah.“

Pa ni bilo potepuha za nami. Še celo ne, ko se je naredila noč. Zato sta menila moja tovariša, da sem mu že jaz dal dosti. V Slovenji Gradec smo prišli že ponoči. Moja tovariša me peljeta v prvo gostilno na levi ter me priporočita krčmarju; sama pa gresta drugam. Jaz se jima zahvalim za spremstvo; potem grem v sobo, dobim za mal denar dobro večerjo in posteljo. Pa sem le slabo spal. Noge so me sklele preveč, pa tudi sanjalo se mi je o vsem tem, kar se mi je pripetilo podnevi.

Zjutraj sem bil zgodaj na nogah. Šel sem najprej v cerkev čakati svete maše in zahvaliti se Bogu za dobro misel, ki mi jo je dal včeraj. Potem jo pa udarim k peku, da si napolnim torbo z žemljami. In po vsem tem sem si ogledal še mestece. To pa ni trajalo dolgo.

Zunaj mesta potem sedem na kamen, razgrnem zemljevid in premišljujem, kam bi se

zdaj obrnil. Po tako samotnih potih ne več! Rajši po velikih cestah. Tam se zmeraj najdejo ljudje in hiše. Najboljša bo torej cesta ob Dravi do Maribora. Popotnine mi zdaj ravno ne bo treba. Pa če tudi ne, dosti če dobim kje kaj za zobe. Saj se lahko izhaja s 30 krajcarji na dan.

Proti Mariboru torej! Na koroško stran ne! Tam govore ljudje tudi tako čudno nemščino, da človek ljudi ne razume, ljudje pa človeka ne. Napotim se torej proti Dravogradu. Tam je most čez Dravo, in koliko ljudi razne vrste! Meni se je to čudno zdelo, zato sem vprašal gosposkega človeka, kaj to pomeni.

„Ali ne veste, da se dela železnica?“ — se začudi in pokaže s prstom ob Dravi navzdol, kjer je bilo res vse živo delavcev.

To je bilo zame nekaj čisto novega! Dotlej še nisem videl nikdar takega dela. Mene je to bolj mikalo, kakor bi mikalo bralce, če bi hotel popisati to nadrobneje. Skoro vsak je dandanes že videl kaj takega; tudi jaz pozneje večkrat — zato kar naprej.

V Marenberku se nisem nič mudil. Le nekoliko počasnejših korakov sem stopal skozi trg. Tudi o daljni hoji po cesti nad Dravo ne vem povedati nič mikavnega. Železnica se je delala na oni strani; pa tudi po tej cesti je bilo polno ljudi, živine in vozov. Izkusil sem le, kar poje stara pesem (ki je bila morda skovana ravno takrat), da je od Celovca pa do Maribora — strašno draga „cerenga“. Dobro, da sem imel drobiža!

Na tej dolgi poti sem se kratkočasil s petjem in z žvižganjem. Kadar sem se tega naveličal, pa z botaniko za profesorja Vrečkota. Prenočil sem pa v neki krčmi ob cesti, kjer sem se pogodil s krčmarjem za večerjo in za posteljo v svislih za 50 krajcarjev. Preden sem šel pa spat, sem doživel še mično epizodo.

Trije Korošci so pili skupaj žganje in so jedli hlebec kruha. Prenočiti niso hoteli tu, češ da gredo naprej, ker je noč hladna. Zato so poklicali krčmarja k računu. Govorili so nemški, pa tako, da sem jaz napenjal oči in ušesa, da bi jih razumel, ko so se začeli prepirati s krčmarjem. Račun je bil 28 kr. za žganje, a 16 kr. za kruh, tako da je bilo vsega skup 44 kr. Korošci pa tega niso razumeli. Tudi menda niso zaupali krčmarju, da bi jih ne opeharil. Zato so zahtevali, naj jim naredi krčmar račun nadrobneje. Krčmar prinese kredo in zapiše na mizo: štiri frakeljne žganja po 7 kr. je 28 kr., dva hlebčka kruha po 8 kr. je 16 kr., torej skupaj 44 kr.

Toda s tem ni bilo ustreženo Koroščem. Krčmar lahko zapiše, kar hoče! Oni pa vsi trije skupaj ne poznajo ne ene številke. Zato zahtevajo, naj jim pove krčmar za vsako reč posebej, potem bodo že sami izračunali na prste. Krčmar pogleda mene postrani, češ naj pazim na vse to, in začne praviti cene:

„Štiri frakeljne žganja: 28 kr.“

„Nič, nič, to ne gre! Najprej smo pili enega. Koliko je ta veljal?“

„Sedem krajcarjev,“ reče krčmar.

„No, dobro! Jaka, vzdigni sedem prstov!“

Jaka stori in moli kvišku tri manj kot deset prstov. Te prešteje prvi in vpraša vnovič:

„Potlej smo pili še enega. Koliko je ta veljal?“

„Tudi sedem krajcarjev,“ — se smeje krčmar.

Zdaj mora vzdigniti drugi sedem prstov — in tako je šlo naprej. V tem pa prvemu sede na nos muha, in ko to spodi, moli na eni roki namesto dveh — tri prste kvišku. Drugi pa — po enaki dogodbi — na vsaki roki vseh pet. Krčmar se je smejal, in jaz tudi. Računarju je zmanjkalo na ta način za četrti frakelj prstov. Zato je seštel kvišku moleče in spravil skupaj 25 kr. Te so plačali vsi skup tako, da je dal po vrsti vsak svoj krajcar in krčmar je moral menjati. Nato je šlo računanje na enak način naprej za četrti frakelj in za kruh — in to se je ponovilo dvakrat, kar se pa računarju ni zdelo prav. Slednjič so se vendar sporazumeli, ker ni prišlo na vsakega enako, ampak je moral prvi plačati krajcar več — tako, da sta mu ostala onadva krajcar dolžna. In odšli so zadovoljni. Zadnji je celo rekel pri odhodu, da si ne dajo delati računov po krčmarjih, ampak jih že sami znajo. Krčmar se je smejal, ker je dobil namesto 44 kr., 49 kr.

Tudi mene je spravila ta dogodba v dobro voljo. Zato sem naročil še maseljček vina. Tega je plačal krčmar polovico, sedel k meni

in se pogovarjal z mano ter tako izvedel, kaj sem. Ko sem šel naposled spat in sem hotel plačati, je rekel:

„Ej, kaj bo plačal študent? Samo izpričevalo mi pustite tu, da se bom mogel izkazati, koga imam pod streho, če bi utegnili priti žandarji, da mi potlej vsega ne prevrnejo. Jaz ga tako ne bom pogledal.“

Jaz mu dam svoje izpričevalo. On ga dene v omarico in mi posveti s svetilko sam na svisli. Tam se površno slečem, sezujem in ležem v slamo ali v mrvo — ker ravno mehko ni bilo.

Ta noč mi pa ni bila mirna. Komaj sem namreč dobro zatisnil oči, kar me zdrami povelje: „Auf!“

Jaz si zmanem oči in zagledam pred sabo krčmarja s svetilnico in zraven njega — žandarja v orožju. Zavzet skočim kvišku in vprašam, kaj to pomeni.

„Ali ste vi tisti, čigar ime je tu na listu?“ — povprašuje žandar strogo — nemški, a s češkim naglasom — in mi moli moje šolsko izpričevalo pred nos.

Na, ta je pa lepa! Zdaj me bo pa nazadnje še ta žandar vzel s seboj zavoljo mojega preslabega šolskega izpričevala! Ej, naj me! Bom imel vsaj tovarišijo, v kateri se mi ni ničesar bati. Saj me tu nihče ne pozna. Noč je tudi — torej le brez strahu!

„Da, jaz sem tisti,“ — odgovorim srčno in sežem po hlače, da jih obujem.

Ej, bes te plentaj! Kaj pa, če bi bilo to zaradi predvčerajšnje dogodbe s tistim človekom! Morda je šel in me zatožil pri sodnji, da sem ga napadel in oropal? In zdaj so žandarje poslali za mano. Ej, ej, kaj bo!

K sreči zmede to moje premišljevanje žandar; od nog do glave me ogleda pa reče:

„Je že dobro! Lezite in zaspite brez skrbi. Vi niste tisti.“

„Saj sem tudi jaz rekel, da ni,“ — se oglasi krčmar, ki je dozdej tiho stal z lučjo zraven žandarja.

„Kdo da nisem?“ — vprašam jaz na to.

„Ej, tisti Lah, ki je te dni na tej cesti vzel nekemu trgovcu denar,“ — sklene žandar in odide s krčmarjem, ki mu sveti.

Preklicana reč! Kaj se človeku vse pri-meri! O spanju — čeravno sem bil truden — ni bilo več govorjenja. Težko sem čakal potem jutranje zore, da odidem. Ako bi bil imel svoje izpričevalo, bi jo bil že prej popihal. A to je bil vzel krčmar s sabo. Vendar je bil mož kmalu na nogah in mi je dal z izpričevalom vred tudi še lep kos prešuta in kruha — za ponočni strah.

„Ne, tako potovanje pa ni prijetno,“ — sem si mislil na daljni poti proti Mariboru. Ves zaspan sem taval naprej. Ko pa je posijalo solnce gorkeje, sem legel nekoliko od pota v gaj, ker me je premagoval zaspanec. Pa tudi tu ni bilo sreče. Morda sem spal v travi komaj uro časa, kar dobim pod rebra dregljaj,

da sem bil brž na nogah. Kaj spet? Spet žandar, pa ne tisti, ki mi je pokazil ponočno spanje.

„Kdo smo?“ — vpraša osorno, ko stojim pred njim.

„Študent,“ — rečem jaz radovedno-plašen.

„Dokaz? Popotni list?“ — sili vame.

Jaz mu pomolim šolsko izpričevalo pa ubožni list. Mož bere in me ogleduje, potem pa reče:

„Vi niste to, kar pravite! Vi ste vse to vzeli kakemu študentu.“

Za Boga! To je pa preveč! Zato odgovorim prav odločno:

„Če bi bil že storil kaj takega, bi bil vzel vsaj kako boljše izpričevalo. Ne pa takega z dvojko.“

Ta odgovor se je zdel verjeten tudi žandaru. Zato vpraša le še:

„Pa študentje imajo boljše čevlje. Ne pa kmetiških in na podplatih tako strganih kakor vi.“

„Slab študent, slabi čevlji!“ — se nasmejem jaz.

„Haha,“ — se sproži tudi njemu v grlu — „vi ste pa kerlc. Na katero stran ste namenjeni?“

„Proti Mariboru.“

„Škoda! Jaz grem na gorenjo stran. Drugače bi šel rad z vami — se reče, če bi vam bila moja družba po volji.“

„O, kajpada,“ — odgovorim jaz — „prav po volji bi mi bila. Bi bil vsaj varen, in tudi nihče vašega poklica bi me ne prijel, ker bi videl z mano vas.“

Potem povem žandarju še ono, kar se mi je bilo pripetilo ponoči. Mož se je smejal, jaz tudi, a končno mi reče:

„Le spite tu naprej! Samo tako lezite, da strganih podplatov ne bo videti s ceste. Taka prikazen namreč zapelje vsakega moje vrste, da gre gledat, kdo je tisti, ki tiči v tako invalidnih čevljih.“

Zopet sva se zasmejala oba. Žandar mi pomoli roko in gre na svojo stran. Jaz pa na svojo, ker mi je pregnala ta dogodka zaspanec popolnoma.

Te tri dogodbe so me spravile na daljni poti do prepričanja, da tukaj potovanje ni varno. Če puste drugi ljudje človeka pri miru, pa pride kak žandar na pot. Razentega pa tudi ne veš, kako bi govoril z ljudmi: slovenski ali nemški. Temu je prav to, drugi te pa pogleda zaničljivo. Najboljše bo, če zavijem od Maribora na spodnjo stran, da pridem zopet med ljudi, meni bolj podobne po jeziku. Tista nemščina, ki jo tam govore, trga ušesa. Koliko lepši je tvoj jezik!

To premišljevanje je odločilo, da sem skozi Maribor takorekoč kar drknil. Preskrbel sem se le s tobakom. Čez tri ure sem bil že v Slovenski Bistrici. Tam pa tudi nisem ogledal nič drugega kot cerkev, oglasil se pa nisem nikjer.

Tudi na daljni poti proti Celju je bilo skoro enako. Le da se mi je zgodilo v neki vasi nekaj neprijetnega.

V to vas — imena ne vem, ker si ga nisem zapisal — pridem že zelo pozno v noči. Okoli 10. ure, ko že ni bilo luči nikjer. Naprej nisem maral. Splazil sem se torej skozi lino na svisli neke hiše in se tam zakopal v slamo ter zaspal. Zjutraj so me pa zbudili mlatiči, ki so začeli mlatiti. Jaz se prestrašim in se kobacam iz slame. Toda preden sem mogel priti do line, so mlatiči utihnili, jaz pa tudi. Bal sem se, da ne bi slišali mojega šuma. Kar prileti iz skednja gor podaj slame — potem zopet eden — in še eden — in kmalu sem bil ves zasut v nji, da sem komaj dihal. Ko so zopet zapeli cepci, se skobacam na vrh in pridem srečno do line in čez to na tla. Tam sem se otrebil in otepel slame — in res, kar zaslišim za sabo glas :

„Daj ga, daj potepuha ! Je že zopet eden tistih, ki prihajajo ponoči spat na svisli ; potem pa pride ogenj, da ne vemo, kako.“

Mislite, da sem počakal, da bi bil zavrnil to krivično sumničenje ? Saj vem, da dokazovanje nič ne velja v taki primeri. Rajši se brž spustim v tek, ko zagledam za sabo nekoga z vilami. In cvirnala sva jo, dokler je oni imel kaj sape. Hvala Bogu, ki mi je dal take noge, da so me nesle kot zajca — kajti če bi me bil ujel mož z vilami, bi mi bil dal lep zajtrk. Tako pa sem mu utekel in ko sem bil kake

pol ure od vasi, sem začel šele mirneje stopati in misliti na zajtrk.

Popoldne — že precej pozno pridem v Konjice. Tam sem dobro ukrenil. V farovžu sem dobil namreč dobro južino pa še tako lep „viaticum“, da sem šel odtam do Vojnika. Onda sem prenočil v gostilni, pa nisem nič plačal. Gostilničar in gostje so me še dobro napajali, ker sem pripovedoval svoje popotne dogodbe.

V Celju sem si dal zasilo popraviti čevlje. Potem sem jo pa mahnil po glavni cesti preko Žalca in Vranskega po tuhinjski dolini in preko Kamnika — domov.

Kako je bilo doma? Mati so me bili veseli. Oče pa nič radovedni, kje sem hodil in kako se mi je godilo. O, jaz in moj oče! Ni mi ga bilo večjega prijatelja, kot so mi bili oče. Težko je imel kdo boljšega očeta kot jaz. Le škoda, da so bili tako revnega stanu! Koliko je trpelo njihovo srce, ko so bili napram meni tako osorni! To je že tista žalost, ki nima ne čutja, ne besedi — ne svarilnih, ne izpodbudnih.

„Mrtvo, mrtvo je vse! Rodovina v razvalinah! S sinom ne bo nič, ni za gospoda, ne za kmeta. Moliva, stara, da se nas Bog usmili vseh skup. Drugje ni več pomoči!“

Te zdihljaje očetove sem slišal sam, ko so oče mislili, da že spim. Kako me je to genilo! Ne genilo — strlo me je! Drugi dan sem šel v Ljubljano k svojim gosposkim sošolcem, ki so bili največ krivi moje nezgode. Privil sem jih, naj mi preskrbe za prihodnje leto hrane in

še kaj drugega. Ta moja eneržija je pomagala. Letali in letali so sami in njih matere in očetje tako dolgo po mestu, da sem imel jaz vse zagotovljeno. Šele potem sem šel domov in povedal očetu, da bom šel nazaj v šolo in naredil izkušnjo. Potem pa sem šel na Bled k svojemu prijatelju Preširnu. Z njim sva se potem veselila štirinajst dni po jezeru, po gorah in planinah. Šla sva tudi na Triglav. Jaz sem bil ondi očaran! Popisovati pa te hoje vendar ne maram, ker je bila popisana ta pot že dostikrat. Le toliko bodi omenjeno, da je bila tedaj pot nekoliko težavnejša od sedanje, saj ni bila še tako oglašena. Zame je bila pa mikavna še posebno zato, ker je bil z nami neki Anglež, ki je ravnolično govoril z nami, kolikor moj oče doma z mano. Naposled nam je pa vendar vsem postregel s kavo, ki jo je skuhal v svoji „mašini“. Razentega je mož plačal tudi vse troške pota. In grozil je z revolverjem vsakemu, kdor bi kaj zanj plačal. No — jaz in Gabriel nisva ugovarjala; drugi — pa tudi ne.

Z Bleda sem se napotil domov. A ker je bilo še pol meseca do pričetka šole, sem jo zavil preko Loke po Poljanski dolini. Kaj naj počnem doma, kjer se mi posmehuje vsak pastir? Popis te poti od Loke preko Poljan, Žirov, Idrije, Črnega vrha, Cola, Podkraja, odtam čez gozd na Jamo — bi ne bil nikomur mikaven. Saj se mi ni pripetilo nič posebnega, zlasti ne hudega.

Pod Jamo sem dobil svojega sošolca in dobrega prijatelja iz Postojne. S tem sva ogledala starinski grad. Potem pa sem šel z njim na njegov dom, kjer sem dobro živel skoro do zadnjih dni počitnic. Ko sem odhajal, mi je dal njegov oče še celo za železnico do Ljubljane. In še več s prošnjo, naj bi pomagal njegovemu sinu še nadalje. A jaz se nisem peljal po železnici, marveč sem šel peš v Ljubljano. Tja sem prišel tako podkovan v naravoslovju, da se je profesor Vrečko kar čudil.

13. Nova dôba.

Prišel sem v šesto šolo.

Šesta šola! Ne bojte se, da bi obširno popisoval to leto. Zame je bilo važno zato, ker je odločilo mojo usodo. Naj torej omenim le tistih dogodov v šoli in zunaj nje, ki so pripomogle k temu.

V tej šoli smo bili že „eden za vse, vsi za enega“; to je: kakor roj čebel, a vsi slovenskega duha. Osnovala se je tisto leto čitalnica — dotja še nepoznana reč. In mi študentje smo bili nadvse radovedni, kaj je to. Svoje prostore je imela čitalnica pri „Mokarju“ (takrat že „Slonu“). Jaz pa sem bil nekak pomočnik gostilničarjevemu sinu sošolcu. Tako sem prišel v to hišo, kateri sem za marsikaj hvaležen.

Nekega večera greva z Mokarjevim sinom v bralno sobo čitalnice — plašna, kakor so bili prej študentje, da si malo ogledava to „svetišče“.

Komaj pa stopiva v sobo, naju zapazi odbornik Pirkar, takrat učitelj na realki, pozneje nemčur in deželni šolski nadzornik. Kako sva prišla vun, ne vem več. Le vrata so se nama zaprla za hrptom tako trdo, da sem stekel jaz ves splašen po stopnicah. Vendar me je potolažil domači sin, tako da sem šel čez nekaj dni, ko ni bilo več nobenega človeka v sobah, spet ogledat si tisti narodni hram, ki je bil takrat še zelo boren in pohleven — in nekak poseben duh je pihnil vame. — Na ta način si je polagoma vsa naša šola skrivaj ogledala ljubljansko čitalnico. Bila je takrat še v povojih, a imela je vendar za člana marsikoga, ki smo ga pozneje prištevali med najhujše nasprotnike.

Ej, to je bila edinost v naši šoli! S slovenskim jezikom sicer ni bilo mnogo boljše od prej. Učil je slovenščino suplent, ki je pa tedaj ni znal kdovekaj več, kakor jo morda zdaj zna, čeravno je rojen Ljubljančan. Nič ne de! Duh je bil tedaj pri nas že vzbujen in politično življenje vzbujeno. To je pokazala dogodba, ki je naredila takrat mnogo hrupa po Ljubljani. Zato je vredna, da jo tu zapišem.

Bilo je o Sv. Telesu. Takrat smo hodili vsi za procesijo, pred nami pa naša zastava, ki so jo nosili trije osmošolci — po starí navadi v fraku, v rokavicah in s cilindri v roki. Vodja dr. Mitteis je odločil tudi tisto leto v osmi šoli tri ponosnejše, da neso zastavo — v frakih in cilindrih. Ali čudo! Vodja ni verjel svojim ušesom, ko je slišal, da nimajo ne ti trije in tudi

noben drug osmošolec fraka in cilindra in bi ga tudi ne oblekel, če bi ga prav imel. Pač pa jih je več, ki imajo narodne „surke“.

„Kaj? Se je mar pritepel panslavizem že v osmo šolo?! No, le stojte! Za kazen in vam v sramoto bodo nesli letos zastavo sedmošolci!“

Tako je govoril vodja, trd Nemec, ki je bil brz prehlajen, če je le pihnila nanj slovenska sapica, in je drvil v sedmo šolo. Pa tam ni bilo prav nič drugače. Dosti surk, fraka in cilindra pa nobenega.

Pridere k nam v šesto. Pa tudi tu ni bilo nič bolje. Nobeden izmed nas ni imel fraka in cilindra in si ga tudi ni upal dobiti na posodbo.

„Dobro! Boste imeli pa sramoto, da bodo petošolci nosili zastavo.“

Vodja dere v peto, toda tudi tam se ni pulil nihče za čast „barjakterja“ v fraku in s cilindrom. Niže pa vodja ni plezal. In tako smo šli za procesijo brez zastave, čemur se je čudilo vse mesto.

Tudi po gimnaziji je bilo drugi dan veliko govorjenja o tem. Posebno še, ker se je zgodilo pri nas naslednje:

Naš sošolec Kos je dobro risal humoristične figure, posebno karikature. V petek popoldne smo prišli nekoliko prej v šolo in ko smo se pogovarjali o dogodbah prejšnjega dne, vzame Kos kredo in nariše na šolsko tablo jako smešno podobo:

Trije petelini v frakih, izpod katerih jim mole ošabni repi, in s cilindri na glavi nesó

šolsko zastavo. Petelinom je naredil Kos obraze treh nepriljubljenih nemških profesorjev, srednji je imel obraz našega vodje. Za to kopico je capljalo nekoliko putk in piščet, ravnotako oblečenih.

V tem, ko se je risala podoba, se je sešla vsa šola, in vse je stopilo k tabli. Smeh je bil grozen. Tako smo se hohotali in ploskali risarju, da smo pozabili na vse drugo.

Kar se odpro vrata — in prikaže se profesor naravoslovja ter trešči med nas tako naglo, da še slike na tabli ni utegnil nihče izbrisati. Vsi smo se razpršili in stekli na svoje prostore po klopeh.

Profesor pogleda sliko na tabli, postane zelen in zabuči :

„Kdo je to narisal?“

Vse tiho. Mi si le s komolci dajemo znamenja drugdrugemu, da treba molčati. Profesor gleda po šoli in ko vidi, da ni nič odziva, veli :

„Da mi te podobe nihče ne izbriše ! Grem po gospoda vodjo ; potem boste že govorili, premalo vas bo ! A gorje onemu, ki bi se predrznil izbrisati to podobo !“

Ko se za razjarjenim profesorjem zapro vrata, skočimo skup in si obljubimo, da risarja ne izdamo, naj pride, kar hoče. Vsi trpimo zanj če treba. Kdor bi črhnil le besedico, gorje mu !

Čez par minut se vrne profesor z vodjo. Ta pogleda podobo, potem se pa, kot puran razjarjen, obrne po šoli in zakriči :

„Kdo je to narisal ? Naj pride vun !“

Tepec, če bi šel! Kos gleda prav resno v vodjo kakor mi, a glasu ni bilo nobenega, nihče se ni ganil.

„Ker dotičnik sam ne pride, imenujte mi ga! To vam velim: vsem in vsakemu!“ — se oglasi spet vodja, peneč se jeze.

Prerok v puščavi! Vse je bilo tiho in mirno, kakor bi stali pred fotografičnim aparatom. Še Kosa ni nihče pogledal, da bi ga s tem ne izdal.

Vodja se je oziral po šoli, gledal sem, gledal tja, ali ni ga bilo znamenja, ki bi izdalo hudodelnika. Ko vidi, da nič ne opravi, brenkne na milejšo, zapeljivejšo struno in reče:

„Kdor mi pove risarja te podobe, se ima nadejati česa posebnega.“

Vse zastonj! Riba ni bolj tiha kot smo bili mi.

„Dobro! Že vidim, da se vsak boji, tu vpričo drugih izdati hudobneža. Bodi torej obrok raztegnjen do jutri zjutraj. Če ga pa dotja ne izvem, se bo pokorila zanj vsa šola!“

Po teh ostrih besedah odide vodja; profesor nas pa napeljuje, naj izdamo tistega, ki hoče pehniti vso šolo v pogubo. Toda naša ušesa so ostala gluha za take besede — — in tisti popoldan se je naletelo precej slabih redov, ker nismo dobro odgovarjali. — —

Zvečer smo imeli shod v „Zvezdi“. Prišli smo vsi in zarotili se vnovič, da molčimo in če treba — trpimo. Kdor bi pa izdal risarja, naj se trese! K tej konferenci je prišlo tudi več osmo- in sedmošolcev, ki so nas vrlo podprli v

tem sklepu. Skoro je bilo to odveč, ker smo bili itak vsi eden.

Pač, ne vsi ! Med nami je bil eden, sin uradnika, premeščenega z Dunaja v Ljubljano. Ko je prišel ta s škotske gimnazije na Dunaju med nas, smo imeli mnogo opravka z njim, preden smo ga ukrotili. Najprej se ni hotel učiti slovenskega jezika : zato je dobil tuintam kak prijazen dregljaj s komolcem ali s pestjo ; to mu je bilo pa tako malo po volji, da nas je tožil profesorju, kar je pa nam zopet dalo povod, da smo ga krstili s šolsko gobo. Toda bodisi, da mu je to bilo premalo ; bodisi, da nas je mislil strahovati po nemški navadi s profesorjem — naprosil je očeta, da nas je šel tožit k vodji. Mi smo pač tajili, da končno ni bilo nič s pritožbo ; spoznali smo pa, da ima naš prijatelj hudo bolezen, ki se ne da ozdraviti drugje kakor „Podturnom“ v bajerju. Zvabili smo ga torej nekoč tja, in tam je bil krščen po stari šegi, namreč trikrat ves pomočen v vodo. To je pomagalo ! Postal je naš in se začel učiti tudi slovenščine. V šoli namreč med seboj nismo govorili drugače kot slovenski, kolikor in kakor je pač kdo znal v tistem času.

Ta sošolec je bil torej edini, ki nam je še delal skrbi. Zato so ga prijeli pri shodu v Zvezdi trije najmočnejši in ga zarotili vpričo nas vseh ter mu obljubili, da bo zmeril drugi dan s svojim životom visokost od okna do tal z drugega šolskega nadstropja, če se kaj izve — ker noben drug izmed nas ne bo nič povedal. Revše, pre-

rešetano, se je treslo, ker je vedelo, da mi ne dajemo praznih obljub. In zarotilo se je, da si rajši odgrizne jezik, preden kaj izda. In to besedo je fant tudi držal, čeravno so profesorji njega stiskali najhuje.

Prišel je drugi dan. Vsi smo mirno čakali po šolskih klopeh, da udari šolska ura. Res pride vodja, a ne sam, marveč za njim vsi naši in še drugi profesorji, ki napolnijo oder. Mi pa smo stali po klopeh kakor okameneli, nihče ni izpremenil obraza, ne premaknil života. Vodja se oglasi slovesno :

„Včerajšnji moj opomin ni pomagal nič. Torej zahtevam od vse šole, da mi izda tistega, ki je narisal podobo. Pet minut časa vam dam za premislek.“

Smrtna tihota. Zbor profesorjev gleda nas, mi pa nje. Čez pet minut ponovi vodja svojo zapoved. Uspeh isti. Nič bolje ni bilo, ko je obrok vnovič podaljšal za pet minut. S tem pa je bila pri kraju tudi njegova prizanesljivost.

„Ta trdoglavnost je pa čez vso mero — le počakajte sodbe,“ — zagrmí in odide s profesorji; na odru pusti le našega razrednika.

To je bil dan! Kar se ni spravilo iz vseh skup, se bo spravilo morda iz kakega posameznega, ki je rahljejših živcev — z žuganjem, s prigovarjanjem in z obetanjem. Hodili smo torej posamezno pred sodnijo profesorjev — konferenco imenovano — a takó, da ni videl naslednika tisti, ki je bil poklican in je enkrat opravil. Tudi mene so pestili, pa so toliko spravili iz

mene kakor iz mutca. Med tem izpraševanjem smo v šoli venomer brali grško s profesorjem-razrednikom, — drugi menda tri ure — jaz pa sem bil že prej poklican k „Verhöru“. Izvedelo se pa ni nič, prav nič, čeravno so nekateri, ki so bili mehkejših občutkov, točili pri izpraševanju celó solze.

„Kaj bo?“ — smo se vpraševali v pondeljek, ko se nam je imela naznaniti sodba. Vendar smo bili vsi ponosni nase in na vse druge — še celó Dunajčanu smo rekli, da je junak, kar ga je posebno povzdignilo.

Zopet pride sodnija profesorjev, in vodja nam naznani sodbo. Ostra je bila. Vsak deseti je dobil šolski zapor za 8 ur. Razentega še slab red v vedenju — vse to poostreno še s pretnjo, da se bomo morali prav dobro učiti vsi, če bomo hoteli dovršiti šolo. In povrhu še to, da ne bo pri nas nobenega „premianta“, ne „odličnega“.

Molče smo poslušali in sprejeli to obsodbo.

Kos je bil torej humorist v podobah. Njegovim podobam sem pa jaz pridajal besede, ali pa sva jih kovala oba skup — nemški seveda, ker slovenski sva znala oba prav slabo. In tako smo imeli nekak humorističen list „ad circu-landum“. Teh enega dobi nekoč v roke neki znani „literat“, ki je znal iz vsake reči „kovati kapital“, pa ga pošlje uredništvu „Fliegende Blätter“ v Monakovo, a brez najine vednosti — na svoje ime.

Nekega dne pribuči k meni Kos na dom in vpije :

„Lord, Lord, le brž z mano v kavarno ; boš nekaj videl !“

Radoveden grem z njim, in ko prideva v kavarno, mi prinese „Fliegende Blätter“, jih razpre pred mano in pokaže dve strani.

Kaj ? Saj ni res ! Saj ni mogoče, da bi kdo risal do črte takó kakor Kos ! In vendar — vse je takó in celó tiskano.

„Daj, pokaži mi tisto polo, če jo imaš pri sebi,“ — rečem jaz, ko se ne morem dosti načuditi temu.

„Je nimam, sem jo že davno izgubil,“ — reče Kos.

Ne ! To ne more biti, da bi bilo to najino delo. Kdo bo kaj takega tiskal, in komu bo všeč ? Je preneumno ! Pa vendar — tu je ; bere in vidi se, začarana nisva, in list je : „Fliegende Blätter“. Sedeva za mizo in gledava to neverjetno reč tako dolgo, da pride kavarnar in naju naprosi, naj bi list skoro prebrala, ker so se že tudi drugi oglasili zanj. Dava list iz rok in greva ugibat, kako bi se bil zgodil ta čudež. Ugibala sva, a uganila nisva. — Šele čez dve leti sem zvedel jaz, kako je prišla ona reč v „Fliegende Blätter“.

V šoli je bil seveda „gaudium“ velik, ko so sošolci zvedeli, da je naš „ad circulandum“ prišel v „Fliegende Blätter“. Kaj pa šele jaz ! Moja beseda tiskana !! No, to pokažem očetu ! Samo dobiti moram list prej. Zato grem k Bambergu in si naročim dotično številko. Ko pride, pa hitim brž prvi prosti dan domov k očetu, da jim jo pokažem. Pa kaj so umeli revež !

„Lahko mi prineseš karkoli, saj ne znam nemški brati, in nikjer se ne pozna, da bi bil ti pisal to. Pa če bi tudi bil, kdo bo pa bral? Če se tako slabo učiš, ne bo nihče verjel, da kaj veš. Mar se bolje uči, da boš kaj znal, potem te bodo morda že drugi poslušali, če jim boš kaj pravil.“

Pametna beseda ta! Pa mene je tako poparila, da sem brž šel nazaj v Ljubljano, še preden so mati skuhali kosilo. Pot je dolga tri ure, torej dosti dolga, da na njej človek, če hodi sam, marsikaj lahko premišljuje in tudi pozabi, kar je slišal. Ko pridem v Ljubljano, je bilo moje prepričanje to, da oče ne vedo ceniti takih reči, kakor so tiskane stvari, ki se bero po vsem svetu. Jaz in Kos sva pa ponosno spala na svojih lavorikah; jaz morda še preveč, ker — —

Konec tega je bil ta, da sem šel nekega dne — ne šolnine plačat — pač pa po šolsko izpričevalo k vodji dr. Mitteis. Manjkalo je le še nekaj tednov do konca šole — pa kdo se bo dalje učil, če se tiskajo njegove besede že po časnikih! Izpričevalo sem dobil ugodno, lepo celo, samo v matematiki in v geometriji dolgo črto. Temu se nisem čudil, ker bi teh predmetov res tudi nikdar zmogel ne bil. Imel sem pač zanje ravnotako trdo glavo kakor Nemec za slovenski jezik.

Ko se poslovim s tem izpričevalom od sošolcev in jim še zagotovim svojo pomoč v jezikih, so vsi obžalovali moj odhod in so me hoteli imeti po vsej sili še med seboj. A jaz sem

odšel ponosno, kakor gre fant na vojsko. Šel sem res v vojsko — pa v kako! To bodo pokazale dogodbe nadaljnjih let.

14. Na razpotju.

Kaj pa zdaj? — Da, res — kaj bo? Toda naj bo karkoli: matematike in geometrije — tega žaganja — se ne bom več učil! Pa kaj zdaj početi? Domov ne smem; oče me ne marajo, mati — kaj bodo revica! K šmarnogorskemu gospodu si tudi ne upam, še manj pa k našemu gospodu župniku. Posajen sem na suho, čisto na suho! Celó v hiše, kjer dobivam hrano, me ne pusti več vest. Kako naj hodim tja jést, če pa ne hodim več v šolo.

Da, v šolo ne hodim več! Toda drugi hodijo, in tem lahko pomagam naprej. Razentega pa lahko pišem — pišem za časnike, pri katerih se več zasluži kot pri šolskih nalogah. Nemški znam: dokaz temu ona reč v „Fliegende Blätter“ o „Diogenu“ tiskana! — Pogum! Čemu bi se dalje učil po šolah! Matematika in geometrija sta mi bruno, čez katero ne bom skočil nikoli; prej si zlomim nogo. Čemu bi torej skakal?

Do konca leta sem živel pri gosposkih rodovinah, katerih sinove sem potiskal naprej. Med temi je bil eden, ki je bil v šoli najslabši, pa mi je vendar — vsled moje pomoči pri latinščini in vsled obletavanja svoje matere — odjedel prejšnje leto štipendijo, za katero sem

prosil tudi jaz. Ta je moral zdaj največ „švicati“; drugače bi ga bili drugi topli v šoli.

Ob koncu leta nisem šel domov. Oče so prišli k meni in so rekli, da ne bom imel kje spati doma. Saj je svet širok, in če so ljudje moje reči že kje brali, me bodo gotovo tudi obražali; veselilo pa da jih bo, če se kdaj pripeljem v lepi kočiji kot velik gospod pred njih hišico.

Pa kaj je to brigalo mojo domišljavost in lahkomiselnost? Saj sem bil povabljen z drugim sošolcem vred k sošolcu, sinu c. kr. okrajnega predstojnika v Bistrici na Notranjskem — na vse počitnice. Šla sva tja, a ne naravnost, ampak po — meni že nekoliko znani — poti od Loke preko Žirov, Idrije na Logatec. Potovanje je bilo lepo za naju. Zlasti še za mojega tovariša, ki je videl dotja komaj Šiško. Vendar bi ne bilo popisovanje za bralca mikavno, že zato ne, ker nisva imela po poti nikjer nobenih zaprek. V Logatcu sva sedla na železnico — po njej se jaz doslej še nisem vozil in bi se tudi topot ne bil, če bi ne bil moj tovariš plačal zame. To je bila moja prva vožnja po železnici, in nič drugače se mi ni zdelo kakor kmetu, ko se pelje prvič. V Postojni sva pa že stopila z voza in potem šla peš do Bistrice, čeravno je moj tovariš vedno zdihoval in počival na vsakem kamenu.

Kako je bilo prijetno na Bistrici, kako kratek mesec dni! Ljubezniva rodovina, pri kateri sem se jel likati v družbi ter izgubljal plašnost in divjost

nasproti ženskemu spolu! Gospodične so pa res tudi umele oblati človeka, da se privadi družbe. Po njih sem spoznal, da človeka kinča ne le vednost, ampak tudi spodobno vedenje — in tako sem zapazil na sebi vse polno grč, ki jih bo treba porezati, pogladiti, da bom popoln človek. Moja tovariša sta mi bila v tem veliko naprej; nista — kakor jaz — zardela, če sta morala reči kaki gospe ali gospodični „küß' die Hand“; tudi sta se znala priklanjati kakor papiga na drogu; moj hrbtanec pa je bil neupogljiv, kakor bi imel železen drog v sebi. Zato sem bil večkrat cilj za kratkočasenje drugim. Koliko nežnih ustnic se mi je smejalo! Plesoč medved ni bil nič proti meni. Jezilo ali bolelo me pa to ni, in večkrat sem se samsebi smejal najglasneje. Gospodične so pa izrekle svojo sodbo o meni tako, da se izteše še iz vsakega štora kako gladko orodje, torej tudi nad mano ni popolnoma obupati. Če bi me one imele v žehti, bi se to poznalo kmalu, ker nisem tako neokreten, kakor se vidim. Jaz sem jim to rad verjel, ker niso imele v rokah palic, ampak so se mi le posmehovale, če sem bleknil kako prav okorno ali hribovsko. Že sem jel spoznavati, da utegne biti ženska družba včasih vsaj ravnotako kratkočasna kakor dijaška brez profesorjev.

V tem času pa nismo vedno čepeli doma — o ne, razhajali smo se tudi po okolici. Pri „žegnanju“ v Zagorju sem se seznanil z gospodom župnikom — kar omenim le zato, ker je to

znanje trpelo dolgo in sem bil vselej vesel, kadar sem videl spoštovanega in častitega gospoda.

Te počitnice so še posebne važnosti zame tudi zato, ker so mi potisnile v roko pisateljsko pero. Peljali smo se namreč nekoč na Vrem, kjer nas je dobro pogostila spoštovana hiša Deklevova, in smo si šli ogledat podzemeljsko jamo pri Škocijanu, kjer se izgublja Reka v zemljo. Kako sem bil očaran po tej podzemeljski veličastnosti, po grozni naravi tamokoli! Ni mi dalo miru, da sem sedel za mizo in spisal poročilo o tem izprehodu za tamošnjo družbo in ga potem bral. Da je bil opis dober, ne bom trdil; vendar mu je občinstvo ploskalo — menda najbrž za šalo; a gospod predstojnik je rekel:

„Pošljite ta popis „Laibacheri“ za „Blätter aus Krain“; boste videli, da ga bodo sprejeli, če ga še nekoliko opilite!“

To je bila iskra v gobo, strela v slamnato streho! Spravil sem se nad spis, ga prenarejal, pilil, prepisaval, prebiral ga samsebi glasno in tiho — z eno besedo: nič drugega mi ni rojilo po glavi kot ta spis. V sanjah sem ga že videl tiskanega in pod njim se je lesketalo moje ime. Ni mi bilo pravega miru več; prigovarjal sem tovarišu, naj greva nazaj v Ljubljano, tako dolgo, da smo se napotili nekega dne res vsi trije proti Postojni. Težko sem se poslovil od preprijazne rodovine; morda bi mi bilo ob slovesu še bridkeje okoli srca, če bi me ne bil tako žgačkal spis v žepu. Lepi so bili res tisti dnevi; ne bom jih pozabil nikdar. Najin sošolec

naju je spremil do Postojne, tam smo še enega izpili, potem smo se pa razšli. Videli se nismo potem več. Sošolec je šel študirat na Reko, kjer je bil bliže doma, pozneje pa v Prago in — nekega dne so mi poslali njegovo fotografijo s pristavkom, da je umrl. Fotografijo hranim v „albumu“, spomin nanj pa v srcu.

Pri „šrangih“ nad Postojno smo si podali roke. Bistričan je zavil nazaj, Ljubljančan je sedel na železnico, jaz pa, ki nisem imel dosti denarja, in se mi je še tega zdelo škoda, jo krenem skozi gozd proti Rakeku. Ker nisem znal poti, in me je prehitela noč, sem prišel šele po dolgem tavanju po hosti o polnoči do Rakeka. Tam me je neki hlapec iz usmiljenja spustil na mrvo, kjer sem prenočil. Zjutraj mi pa prinesel kos kruha in požirek slivovke, kar mi je dobro zaleгло.

„Kam pa zdaj?“ — se vprašam, ko stojim pred hlevom. V Ljubljano pelje takó vsaka pot kakor v Rim. Če grem nekoliko naokoli, bo še bolje, ker bom lahko popravljaj svoj spis. Pa tudi — kaj naj počnem v Ljubljani, ob čem naj živim? Domov ne grem za nobeno ceno! Če bi me že oče trpeli doma, kako bi se mi pa rogali sosedje! Ne, rajši hodim še po svetu, dokler morem; saj je tuintam kak sošolec. Tudi bo morda še kje drugje dobiti kaj za zobe ali kaka šestica.

Pa stoj, fant! Kaj pa bo s tabo, ko prideš v Ljubljano? Kaj boš počel? Veselja do učenja nisem še izgubil; dijaško življenje je pa tudi

prelepo, samo če bi človek ne imel sitnega želodca, in če bi ne bila navada, da ljudje ne hodijo nagi in raztrgani po svetu. — Ej, čemu naj si belim glavo s takim žalostnim premišljevanjem, ko je vse tako lepo, in sije solnce! Zdaj naj bom vesel; za žalovanje je še zmeraj dosti časa.

Takih misli pridem do Cerknice. Lep kraj! Sedem pod lipo in gledam ostanke tabora okoli cerkve. Ko se ohladim, grem v cerkev, potem pa v farovž. In glej, cel goldinar sem imel pri odhodu več v žepu. Zdaj pa le naprej! Žvižgaj in poj, kolikor znaš; saj so po svetu dobri ljudje.

Toda, kje je jezero? Ni ga! Vse je zeleno, le tuintam se zabliška kaka mlakuža. Šele na gorenjem koncu zapazim nekoliko vode; pa se mi ne zdi veličastna kakor voda Bohinjskega jezera, ali prijazna kakor Blejskega.

Odtam zavijem proti Ložu. Prenočim v Starem trgu — ki je skoro bolj podoben mestu kakor Lož — pri sošolcu Tomšiču dobro sprejet. Drugi dan pa grem po isti poti nazaj in zavijem na desno — v ribniško dolino. V Sodražici zopet prenočim pri sošolcu, katerega zdaj že krije zemlja, in grem preko Ribnice na Kočevsko. Pa tam mi ni bilo prav všeč; prepusta zemlja je, in ljudi je težko razumeti. Prenočim v Kočevju v neki gostilni, kjer je bilo v sobi več postelj; drugi dan pa zavijem proti Staremu Logu, odtam pa preko Smuke na Žužemberk. Tja pridem ravno v soboto popoldne, ko je zvonilo večernico. To je bilo prelepo! Vroče je bilo; utrujen sem bil, v torbi sem imel pa klobaso in kruh. Ležem na

breg Krke in poslušam lepo zvonenje prazniku. Oj, kako lep je svet, če je človek mlad, in želodec ni lačen!

V Žužemberku sem poiskal sošolca. Pri njem sem prenočil; drugi dan po prvi maši pa sem odrinil proti Krki in prišel tja še do desete maše, ki je bila slovesna — ne vem že več, kak praznik je bil. Odtam sem zavil proti Zatični, kjer sem si zopet vse ogledal. Potem pa proti Št. Vidu in odtam naravnost na Litijo, kamor sem došel že ponoči, ves premočen, v žepu sem imel pa še 1 gld. 60 kr.

Kaj naj zdaj začnem? Tak nisem mogel naprej. Zato sem šel v gostilno, kjer sem si naročil nekoliko večerje pa posteljo kjerkoli. Spal sem na mrvi, a slabo mi je teknilo. Drugi dan me je tresla mrzlica, da sem komaj vstal. A kaj dé to! Dan je bil zopet lep; se bom že ogrel — le naprej! Pa naglica vselej ni pridna. Tudi utegne biti včasih volja močnejša od mesa. Komaj sem prilezel do Kresnic. Tam sem uvidel, da me noge več ne neso. Stopil sem na železnico in se peljal po njej do Ljubljane. To me je stalo skoro zadnje krajcarje. Na kolodvoru v Ljubljani me zagleda Mocarjev Marko. Zasmilim se mu, pobaše me na voz, pelje domov in spravi na svojo posteljo.

Kako sem prebil noč, ne vem več. Marko mi je pravil, da sem vedno govoril nemški o neki jami in o svojem podpisu. Tudi mi je pravil, da so me hoteli drugi dan prenesti v bolnišnico, pa da on in Mocarjeva rodovina tega niso pustili.

Menda sem tretji dan vstal — in na tihem odšel proti domu. Počasi je šlo, počasi; pa prišel sem le, in ko so me zagledali oče, so vprašali:

„No, kje si bil pa tepen?“

Jaz nisem nič odgovoril, ampak šel sem kar na hišo in legel na mrvo ter zaspal. Zbudili so me mati s skledico kave v roki. To so mi ponujali, ker so mislili, da je to najboljša jed in pijača. Jaz sem res izpil, a slabo mi je bilo. Drugi dan že nisem mogel vstati; imel sem prav hudo mrzlico.

„Pojdi no pogledat, kakšen je,“ — sem čul mater, kako so prigovarjali očetu spodaj. — „Ne bodi no tak, kakor bi ne bil fant tudi tvoj, kakor je moj!“

Toda moj oče — to so bili prava stara gorenjska glava. To je kazal že njih odgovor:

„Ej, ne bo umrl ne! Naj trpi, saj ni boljšega zaslužil. Če mu boš nosila jesti, kdo ve, koliko časa se bo še valjal po mrvi!“

„Ne, tega pa že ne,“ — zaškripljem jaz gori v mrvi, skočim kvišku — pač težko — se preoblečem in grem s svojo robo, čeravno so mati vpili za mano, naj počakam vsaj kosila, ki bo brž kuhano. Kaj je bilo meni za kosilo? Kaj zame samega! Naj oče vidiijo, da imam jaz ravno tako glavo kakor oni.

Nekaj jeza, nekaj vročina dneva sta storili, da me je popustil mraz, in kmalu potem tudi trudnost života in nog. Ej, kako sem jo drl od Skaručine dol proti Šmarni gori!

„Postoj no malo! Saj menda nisi nikjer požgal,“ — zavpije za mano nekdo, in ko se ozrem, spoznam dijaka iz naše fare, ki se je „učil za šomaštra“, kakor so rekli doma. Na gimnaziji je šolo „steknil na kol“, kakor jaz zdaj.

Tudi on je šel proti Ljubljani. Udariva jo skup. Hoja ni bila prijetna zame, ker sta se začela v mojem životu zopet rvati vročina in mraz, da mi je kar pokala glava. Pa naj bo, kar hoče! Se bo vsaj videlo, kdo bo zmagal: moja volja ali pa mrzlica! Po poti mi začne tovariš prigo-varjati, naj grem tudi jaz v „preparandijo“; sprejeli me bodo gotovo in še prav radi. Izkraja mi ni bilo to prav nič všeč. Kako se bodo moji dosedanji sošolci delali iz mene norca! Ali — ali — — in ali — ko prideva v Ljubljano, sem bil že bolj mehak.

In potem? —

„Alo! Ste že slišali novico,“ — pribuči Kos, ko se začno šole, v sedmi razred. — „Lord gre v preparandijo, bo šomašter!“

„A, a, ni mogoče!“ — je šel glas po teh in drugih šolah.

Da „Lord“ je šel v preparandijo! Neverjetno to, pa žalostno-resnično. Šel je. Kam bi pa šel drugam? Vodja Legat ga je rad vzel in mu obljubil vse mogoče podpore. Tako je slavní „Lord“ postal „preparand“.

Pa kaj je bilo s tistim spisom o Škocijanski jami? — Takole. Ko pridem v Ljubljano, nesem lepo prepisani rokopis uredniku „Laibacherce“, dr. Issleibu. Ta me pogleda, pogleda rokopis, me

vpraša, kdo sem, ter obljubi, da bo spis prebral; če bo za rabo, bo natisnjen, in potem naj pridem po „honorar“.

Veš li, dragi bralec, kaj je to „honorar“? To je veliko, malo, nič ali (posebno pri slovenskih listih) še manj kot nič. To je nekaj, ob čemer človek lahko obogati ali pa lakote pogine. To je tisočak ali pa počen groš — sploh plača, ki jo dobi človek za svoje pero. Jaz tega takrat še nisem vedel tako natanko. Zato sem skoro priplesal iz uredniške pisarne in komaj čakal sobote, ko so izhajali kot priloga „Laibacherce“ : „Blätter aus Krain“.

Toda žalost! Pride sobota, a mojega spisa ni bilo v listu. Čakajmo, morebiti ga urednik še ni mogel prebrati — ob svojem obilnem poslu. — Pride druga sobota in — norel sem! Moj spis je bil natisnjen z mojím podpisom.

Zdaj pa, dragi bralec, ne zameri, če povem, da sem bil slave pijan. To ni več kar tako! Ti, ki nisi nikdar še videl tega, kar se je rodilo v tvoji glavi, tiskanega na belem papirju in pod spisom črke tvojega imena, ti ne boš razumel mojega zamaknjenja. Deset-, dvajsetkrat sem prebral spis od konca do kraja, preden sem verjel, da se mi ne sanja. Bil je spis sicer nekoliko prenarejen, pa le malo, da je manj slovanski slog gledal iz njega. Jaz sem uredniku to odpustil, a drugim trdil, da je moje vse do zadnje pičice — moje — moje!

Kdo sem potemtakem zdaj jaz? Ali sem še tisti, ki sem bil? Kaj še! Zdaj sem mnogo

več — neskončno več. Moje misli bodo ostale tiskane in ohranjene svetu! Še čez dvesto let — ej kaj, to je premalo — večne čase bo svet vedel, da sem živel tudi jaz, prav tako, kakor ve o Mozesu, Ksenofontu, Homerju, Platonu, Ciceronu, Cezarju, Liviju, Schillerju, Lessingu, Klopstocku, Götheju itd. Ponosno sem se oziral po ljudeh. Saj je moral vsakdo gledati name z občudovanjem kakor zdaj na Radeckija v „Zvezdi“ — še bolj, kajti mene je lahko videti še živega, oni pa je le iz brona.

Več dni je trajalo, da sem se nekoliko streznil od te duševne pijanosti. Posebno še, ko sem videl, da se svet zavoljo tega ni čisto nič izpremenil. „Koliko si pa dobil za svoj spis?“ — to je bilo edino, za kar so me vpraševali prejšnji in tedanji sošolci in tudi naš katehet.

Da, res, to bi bil pa skoro pozabil povedati. Nekaj dni potem, ko je bil spis natisnjen, grem k dr. Issleibu, in ta mi napiše na listek nakaznico na 3 gld. 72 kr. — po 2 kr. vrsto — ter mi reče, naj le še prinesem kaj enakega. Kleinmayerjeva knjigarna mi je potem izplačala ta znesek brez ugovora.

Hejsa, juhej, na konju smo! To rokodelstvo ni le slavno, ampak tudi kaj nese! Le ureži, Jaka, pero za drug spis; saj si že bil marsikje po deželi in si videl marsikaj. Kdo bo zdaj še delal šolske naloge drugim, če se dobi v knjigarni od vrste toliko kolikor v šoli za celo poglavje!

Preden pa gremo po tej poti naprej, postojmo nekoliko in poglejmo v šolo, káko družbo sem dobil.

Nič kaj se ne morem pobahati ne z novimi sošolci, ne z učitelji — izvzemši gospoda kateheta. Takrat je bila preparandija še „pribežališče grešnikov“ iz raznih šol. Ne dva si nista bila enaka ne v starosti, ne po šolskih letih; ta je bil gimnazijec, oni realec, tainoni še. celó le normalec, jaz pa sem padel na šolski lestvi z najvišjega klina. Lahko si vsakdo misli, kako malo mi je ugajala ta družba; kako zaničljivo sem gledal v šolske knjige, na katere sem bil že davno zopet pozabil; kako težko sem odgovarjal na vprašanja o nemških stavkih itd. — jaz, sloveči latinec gimnazije, ki sem že naloge za maturo izdelaval drugim — jaz, čigar dela so bila že tiskana! Razentega so bili moji novi sošolci pač dobre duše, a tako primitivne vednosti, da je meni kar presedalo.

Pa še nekaj je razžalilo mojo domišljavost. Kakor že znano, sem že znal toliko glasovira, da sem se z not učil reči, ki so bile po mojem okusu. Ravnotako znano je tudi, da moje grlo ni imelo kar nikakršnega glasu. Naš učitelj glasbe je bil pa jako „vljuden“ učenjak in je „znal“ spoštovati vsakega človeka stan in zmožnosti. O tem tu le kratek primer.

Učitelj: „Vaši milosti se torej ne ljubi igrati škale. Ji je gotovo prenizko, he?“

„Saj že znam škalo, ne le v C, ampak z vseh stopinj!“ — sem odgovoril.

„Ali se bo Vaši Blagorodnosti ljubilo pr-
nesti mi do jutri vso C-škalo dvajsetkrat
prepisano — seve, če Vaša Blagorodnost nima
morda že kakega novega spisa za „Laibacher
Zeitung“ pod peresom?“ — je govoril mož
dalje.

„Kazni ne bom pisal! Sem se ji že davno
odvadil,“ sem kratko odgovoril.

„Tako, tako! Vaši Učenosti je tako delo
pač prenizko?“ — povprašuje mož dalje.

„Da, res!“ — rečem jaz odločno.

„Hm, hm! Vaša Slavnost se je torej poni-
žala do nas le kot gost?“

Jaz na to zbadanje nisem nič odgovoril,
čeravno je vse vrelo v meni. — Drugi dan
pa je bilo učiteljevo prvo vprašanje do mene:

„Je li Vaša Milost imela toliko časa in
dobre volje, da je blagovolila — po včerajšnjem
naročilu moje malenkosti — spisati C-škalo
dvajsetkrat?“

„Ne!“ — rečem jaz.

„Ne? Ej, saj se ne mudi. Do jutri bo
morda Vaša Učenost milostljivo blagovolila to
škalo spisati štiridesetkrat, kaj?“

„Nimam papirja!“ — črhnem jaz, pa zdaj
vso to reč tudi zavijem na šaljivo stran.

„Tako? Naj jo pa Vaša Slavnost spiše
kam drugam, n. pr. na žamet ali na svilo, da
jo le jaz vidim.“

Tedaj se pa nisem mogel zdržati smeha.
Temu se pridružijo tudi tovariši, ki so komaj
zadržavali smeh, da jim ni že prej butil iz grl.

„A, glej no,“ — se oglasi zopet učitelj — „kako lep moški zbor in kako glasen pevovodja! Kaj, ko bi Vaša Milost zdaj stopila tusem h klavirju in zapela tisto škalo, katere ne blagovoli spisati?“

Jaz stopim h glasoviru, in ko učitelj udari C, izpustim jaz iz grla glas, ki je bil ravnotoliko podoben glasu C kakor vsakemu drugemu.

„Aj, Vaša Blagorodnost je tudi umetnik v petju, kakršnega dozdaš še ni bilo; vsaj moja ponižnost ne ve zanj. V enem glasu cel zbor glasov! Kako, da za tako imenitnost še nihče ne ve!“

Ko drugi dan zopet stopim v šolo, me pogleda učitelj, pomiga z očmi in prične:

„Na kaj je Vaša Blagorodnost izvolila spisati tisto C-škalo štiridesetkrat — na svilo ali na žamet ali na papir?“

„Na nič!“ — sem odgovoril.

„Jaz danes slabo slišim! Sem nekoliko prehlajen. Zato prosim, da bi Vaša Blagorodnost milostljivo ponovila svoj odgovor,“ — reče učitelj in nastavi uho proti meni.

„Na nič,“ — odgovorim jaz tedaj na ves glas.

„Ej, to je novo,“ — se oglasi on — „mora tudi lepa reč biti — na nič spisana. Naj se Vaša Vljudnost poniža, da mi jo pokaže.“

Ne vem, kako bi se bila razvozljala ta reč, če bi je ne bil zmedel tedanji šolski nadzornik S., ki je nenadoma vstopil. Mi planemo kvišku, a on veli s prstom, naj se vstopimo v vrsto

kakor vojaki pred generalom. To storimo, in jaz pridem na levo krilo — prvi.

„Wie heißt *Er* (kako *Mu* je ime)?“ — se obrne do mene.

Jaz pogledam svojega soseda in glasbenega učitelja, a vsi gledajo mene. Ko gospod nadzornik ne sliši odgovora, podrega:

„No, no, odgovor!“

„Saj zna govoriti,“ — rečem jaz — „naj rajši sam pove. Jaz ne bom odgovarjal za svojega soseda.“

Gospod nadzornik prebledi, ozeleni, zardi — in kdo ve, kaj se je še izpreminjalo na njegovem obrazu; učitelj glasbe pa se roga natihem.

„Kdo je ta?“ — se obrne nadzornik proti njemu, kazaje name.

„Zelo visok gospod, ki je navajen, da se ga ogovarja z *Vi* (Sie),“ — pojasni učitelj.

„Tako? Kako pa je prišel ta gospod k nam?“ — se obrne gospod nadzornik k meni.

„Pravtako kakor zdaj zopet grem!“ rečem jaz. „Saj mi ni treba, da bi na tem potu iskal kruha in se dal zmerjati takim sitnežem kakor ste vi in ta učitelj glasbe.“

Izgovorivši vzamem klobuk pa grem. Krenem h gospodu vodju Legatu in mu razložim, da mi nikakor ni več mogoče ostati na tem zavodu. Blagi gospod me tolaži, izpodbuja k potrpljenju in mi obeta, da bom že čez leto dni lahko dobil službo pri Sv. Jakobu v Ljubljani; petja se mi ne bo treba učiti; godbe pa, če bom hotel. Skoro bi se bil vdal, toda — kdo

je šolski nadzornik, kdo bo potem moj najvišji gospod? Nihče drugi kot gospod nadzornik S., ki mi tega, kar se je zgodilo danes, nikdar ne bo pozabil. Uboga para bom, nič drugega! Zato rečem po kratkem premišljevanju:

„Ne, ne! Po tem, kar se je zgodilo danes, ne morem več ostati tu in — po pravici rečeno — veselja tudi nimam. Prosim le potrdila, da sem hodil tu do današnjega dne v šolo, drugega nič.“

Gospod vodja mi spiše izpričevalo, potem pa grem. In tako je bila končana moja učiteljska kariera; malo več kot dva meseca sem se „likal“ za učitelja.

Kam pa zdaj? Pač sem imel še gosposke rodovine, katerih sinovom sem še naprej izdeloval latinske in nemške naloge in prevajal latinske klasike — toda o tem samem se ne more živeti. Tudi so se gospoda sčasoma naveličevali „strganca“, „lenuha“ itd. Prejemal sem sicer dobre svete, a drugega malo — in to leto je bilo zame res grozno.

Naj bo to grozno leto popisano le v par črticah, ker se res zasmilim samsebi, če si pokličem v spomin vse tiste dogodke.

Misli si, bralec, človeka z ozeblinami na nogah in na rokah, brez gorke obleke; človeka, čigar nagoto in raztrganost pokriva le plašč bivšega sošolca Kosa — a ga ne varuje mraza. Stanovanja nima, tudi hrane ne; sedi v kavarni, dokler je odprta, ker imajo markerji usmiljenje z njim; spi tudi tam na stolih,

dokler ga trpe — potem pa mora v mrazu in snegu iz mesta, da prebije noč, četudi v gozdu Podturnom, da ga le ne dobi policija. Sram ga je — a ne toži svoje reve nikomur. Rajši potrpi vse, čeprav po več dni ne jé nič gorkega; kak dan pa morda celó sploh nič ne dobi v želodec kot vodo, ki nič ne stane. Ljudje ga vidijo, imajo celó svojo zabavo z njim; mu naroče toinono pismo, da se izkaže s svojim duhom; se smejejo njegovemu omejenemu mišljenju in nizkoletnemu „Pegazu“. Kako bo revež letal više, če je takó premražen in lačen, da bi najrajši sedel na tleh in spal v kakršnikoli luži! Za trud mu dajo dobri ljudje nekaj šestic, in on je vesel zasluženega denarja in se gre najest — enkrat v tednu, morda celo le v dveh tednih. Čuda le, da pri tem ne zmrzne in ne zboli na smrt. — —

Tako sem zašel med gledališke igralce. To je bilo dobro, a lahkomišno ljudstvo. Meni pa so bili ti ljudje koristni v tem, da sem se navadil pri njih lepše govoriti nemški, kakor se govori v Ljubljani — vsaj domišljeval sem si to. Slovenski duh pa se je jel izkajati iz mene. Preslabo se mu je menda zdelo bivati ali celó razvijati se v tako zanemarjenem telesu, kakršno je bilo moje. Igralci so me čislali kolikortoliko, saj sem jim bil marsikje za rabo. Meni pa je bilo to tudi v korist, ker mi za gledališče ni bilo treba vstopnice, in tako sem se počasi seznanil s skoro vsemi gledališkimi igrami. Najboljši prijatelj mi je bil tedaj neki

Weilenbeck. Ta je igral večidel tragične vloge, imel je lep talent in je bil tudi bolj izobražen od drugih. Temu sem bil večkrat za „občinstvo“, kadar se je učil „Franca Moora“, ali „kralja Riharda“, ali „Jaga“, ali „Fausta“ itd.

Najimenitnejša prikazen tega leta je bila pa zame tale. Z nekim Gabriellijem, Poljakom po rodu, sva skovala igro „Sicherl, vulgo Dimež, der Schrecken von Krain“. To se pravi: načrt sva skovala oba skup, igro sem pa potem spisal jaz, in bila je odložena za predstavo. Kakšna je bila ta igra, ne maram razkladati, ker jo je že marsikdo videl. Rečem le, da se bahal z njo nikdar ne bom. Pri nekem igralcu — v ozki in mrzli sobici pod streho — smo pisali vloge za igralce, gospodinja je nam pa kuhala v oblicah krompir, kar smo ga vsi skup nakupili.

Igra je bila kmalu potem naznanjena, po vogalih nabiti listi. Izkušnja se je pričela — a jaz! Ne da se popisati, kako sem bil razburjen, in kako so se mi napenjale prsi. Moje besede so to, ki bodo donele tu z odra ploskajočemu občinstvu. In glavna reč — jaz sam bom nastopil na odru v vlogi tolovaja. To mora biti „zur Verherrlichung des Festes“, so rekli igralci. In jaz sem se učil svojih par besedi bolj kot vsi drugi svojih dolgih vlog; skrbneje kot Weilenbeck „Dimeža“.

Kaj pa šele v Ljubljani! To so se ljudje kar trgali za prostore; na gimnaziji pa je bil splošen klic: „Lordova igra, Lord se bo sam

pokazal.“ To je spravilo vse na noge, in zvečer je bilo gledališče tako polno po vseh prostorih, da še vsi ljudje niso mogli vanj, čeravno so drug na drugem sedeli in sloneli. Mene so tedaj v garderobi spodobno oblekli za tolovaja, a srce mi je utripalo tako, da od vloge nisem znal že nobene besede več.

Igra se prične. Prvi deli se vrše ob bur-nem plosku. Pride del mojega nastopa. Inspi-cient me postavi na kraj, odkoder imam sto-piti na oder. Še enkrat pogledam svojo vlogo, — ko pa na odru pade beseda zame, me po-tisne inspicient vun brez usmiljenja.

To je bil grom, ko so zadonele prvič moje kranjsko-nemške besede in sem se prikazal na odru! Kar treslo se je gledališče; jaz pa sem prišel ob vso zavest. Ne vem, kaj sem govoril; pač pa vem toliko, da so mi prileteli kar trije venci iz „pušpana“ na oder. Te sem potem shranil pri Weilenbecku. Kdo je bil srečnejši, ponosnejši od mene! Pač sem šel lačen spat, pa spal sem — če ne na lavorikah — pa vsaj na pušpanu. Igra je še tudi drugi dan napolnila gledališče, in ker je nama — pisateljema — dal vodja od igre vsakemu po šest odstotkov čistega dohodka, sva dobila vsak po 24 gld. To je bil lep denar; le škoda, da je meni vsega manjkalo, in zato tudi ta denar ni mnogo za-legel.

V postu sem se seznanil tudi z nekim plesnim učiteljem, ki je porabil moje pičlo znanje na gla-soviru v svoj prid pri poučevanju v svoji stroki

ter me za to odškodoval s šestnicami. Izkrajami kar ni šlo; a sčasoma sem se pa vendar izuril boljinbolj. Zato sem živel ta čas že nekoliko bolje. Ko so pa odšli pred Veliko nočjo veseli gledališčni tički in kmalu za njimi tudi plesni učitelj, se je pričela zame stara beda. Le toliko je bilo bolje, da nisem več tako zmrzoval, četudi sem dosti stradal. Ker drugega dela nisem imel, sem se lotil francoščine s tako silo, da so se ljudje kar čudili. Razen tega pa sem začel spisovati drugo igro „Francozi v Kamniku“. Živel sem ob naklonjenosti, profesorja Kandernala in ob pičem zaslužku pri „Laibacherco“ za dnevne novice in za druge malenkosti.

Še marsikaj bi mogel povedati o tem letu pa bi ne utegnilo biti vsakemu v pouk in kratek čas; zato bodi omenjena le še tale dogodba.

Nekega dne me pokliče urednik „Laibacherce“, dr. Issleib, in me vpraša, če bi me ne bila volja, iti v nedeljo s „Sokolom“, ki ima izlet preko Dobrove k Ločnikarju, na Vič, da bi spisal potem za „Laibacherco“ poročilo o tem. Zlasti naj bi pazil na govore prvakov, če bo morda v njih kaj panslavističnega ali sicer izdajskega.

Zakaj bi ne šel? Saj poročilo lahko naredim kakršnokoli; z domačimi ljudmi grem pa rad kam, bo vsaj vesel dan. Dr. Issleib mi da goldinar za pot, poročilo pa obljubi da mi plača po vrstah. Jaz grem in se zabavam vse-skozi prav dobro; pri Ločnikarju še celo na

glasoviru zabrenkam plesalcem, kolikor znam. Izlet je bil lep, kakor so bili izkraja vsi „Sokolovi“ izleti.

Zvečer spišem v kavarni poročilo in ga nesem drugi dan zgodaj dr. Issleibu. Ta ga prebere, zmaje z glavo in reče :

„Ej, to ni za nas ! Ne maramo popisa o navdušenosti ljudstva, o pokanju možnarjev itd. Nam je ustrezno le z govori prvakov, ki so bili gotovo veleizdajski. To, to prinesite ; vse drugo ni za nič.“

S tem raztrga moje poročilo, jaz pa grem ves klavern in spišem napitnice kolikormogoče natančno po spominu ter mu jih nesem. Pa tudi te mu niso bile po godu. Zato spiše sam poročilo. To poročilo sem bral v „Laibacheri“ drugi dan jaz — kakor vsak drugi, ki je bil na veselici — s strmenjem in nevoljo. A vse je padlo po meni, ker je mislil vsakdo, da sem te laži in to sumničenje pisal jaz. Nič ni pomagalo moje rotnje, da to ni res, da je bilo moje poročilo vse drugačno, prav nič hudobno, ampak pravično. Nihče mi tega ni verjel, in skoro se nisem smel več prikazati med Slovenci. Zato sem jo udrl k dr. Issleibu in mu povedal, česa me ljudje natolcujejo, in ga prosil, naj naznani v listu, da tega nisem pisal jaz, ampak on sam. Mož me pa strašno grdo pogleda in se zadere :

„Kaj vam pride na misel ! Idite, marš !“

Tako je obležal na meni sum, da sem nekakšen vohun, ki opazuje narodnjake in jih

izdaja. Kako je mene to sklelo, ne morem popisati. Zato se nisem več prikazal pri dr. Issleibu, ampak sklenil sem, da grem — če le mogoče — zopet nazaj v šolo. S pomočjo profesorja Kandernala sem bil kmalu pripravljen za izkušnjo iz predmetov šeste šole. Po njegovem svetu se obrnem v Trst, da bi jo prestal tam ter izkušal potem študirati privatno. Po posredovanju dr. Coste, tedanjega župana ljubljanskega, ki je bolje poznal moje misli, dobim nekaj denarne podpore, pa jo mahnem peš proti Trstu. Pot sem si izvolil do Senožeč po veliki cesti; od Razdrtega sem splezal še tudi na Nanos in priobčil pozneje popis o tem v „Blätter aus Krain“; odtam sem jo zavil čez Gaberk, kjer me je zajela huda burja, potem proti Vremu, kjer sem ostal dva dni pri sošolcu, naposled pa jo udaril preko Črnikala, Bazovice itd. do Trsta.

Kaj sem čutil, ko sem — malo naprej od Bazovice — prvič zagledal z višave morje, ne bom popisoval. In tudi vtisov ne, ki jih je mesto napravilo name. Le toliko naj omenim, da sem se čutil strašno osamljenega, ker je vse govorilo laško.

Grem k morju in ogledujem ladje. V te se popolnoma zamaknem. Kar mi potrka nekdo na ramo, in ko se ozrem, zagledam znanca iz Ljubljane. Prijatelja pač nisva bila nikoli, ker se mi tega ni zdel vreden; toda na tujem ti je ljub že vsak domač obraz, ker z domačinom vsaj lahko govoriš. Bil je ta človek slabše

oblečen kot jaz. A to sem prezrl, posebno ker se mi je rojak brž ponudil za spremljevalca. Jaz sem bil že lačen in žejen, ker si nisem upal v noženo gostilno. Zato ga prosim, naj me pelje kam, kjer ni predrago. Povede me res ter tudi naroči — po laški — za oba jedi in pijače, češ da tu umejo le laški. Moj znanec je jedel in pil, kakor bi bil že tri dni brez jedi; jaz pa sem plačal račun, ki se mi je zdel precej velik. Potem poprosim vljudnega znanca, naj mi pokaže gimnazijsko poslopje, da se oglasim pri vodju radi izkušnje.

Ta moja prošnja pa znancu ni bila nič kaj po volji. Vendar me pelje v gimnazijo ter čaka ondi pred vratmi, da opravi. Gimnazijski vodja je bil še dosti prijazen, posebno ko je prebral pismo profesorja Kandernala. Vendar je obžalovaje izjavil, da zdaj ne morem narediti izkušnje. To bi bilo mogoče šele ob koncu šolskega leta, ko bo več učencev skup; naj torej pridem takrat; me bodo že izprašali.

Nič kaj veselega obraza nisem prišel vun. Moj znanec to zapazi, zato reče, da mi razkaže mesto, da se bova vozila po morju itd. Vse to sva res storila na moje troške — ker je znanec rekel povsod, da nima drobiža in da bo menjal šele zvečer. Zvečer me zapelje v gostilno k „Črnemu orlu“, tam da nositi na mizo vina in jedi ter me spremi celo v sobo, kjer jaz ves omočen padem na posteljo in zaspim. Zjutraj me je pa strašno bolela glava. Ko sem se zbudil, sem se ves opotekal, a

vendar sem šel po stopnicah dol v gostilno, kjer vprašam po svojem znancu. A nihče ni hotel nič vedeti o njem. Krčmar je le rekel, da je vse plačal zame, in torej lahko grem.

No, hvala Bogu! Torej je vendar držal besedo ta znanec — pa sem mu tako malo zaupal.

Ker me je bolela glava, sem šel k morju, da se ohladim. Pa to mi ni pomagalo dosti. Morda bo bolje, če kupim pomarančo, saj jih je tam toliko naprodaj. Stopim torej k branjevki in sežem v žep. Toda kaj! To ni mogoče! Še snoči sem imel v tem žepu par šestice, ki sem jih dobil nazaj iz goldinarja — zdaj sta pa tu le dva krajcarja. Morda sem jih dal pa v drug žep? Pa tudi tu jih ni! Sploh nikjer jih ni! Ej, nič ne de — morda so mi padle vun, sezimo v suknjo po goldinar: tam je spravljen denar za izkušnjo — 12 goldinarjev.

Kaj pa to? Saj ni mogoče! Da bi bil izgubil tudi to? Kar brž me je nehala boleti glava. V nobenem žepu nič! Obide me strah, in bled mi postane obraz. Kaj pa zdaj? — Pa ne, da bi mi bil moj znanec pobral denar, ko sem tako omočen zaspal!

Tečem nazaj v gostilno ter poprosim, da se mi odpre soba, kjer sem spal. Bila je še nepospravljena, kakor sem jo bil pustil. Gledam, iščem, premetavam — vse zastonj! Ko potožim svojo izgubo gostilničarju, me noče poslušati in me spodi vun rekoč, naj gledam sam, s kakimi ljudmi pridem v njegovo gostilno; taki, kakor je bil včerajšnji moj tovariš, so capini.

Tako torej! Ni bilo več dvoma, da me je ta „znanec“ nesramno okradel. Prva moja misel je bila, da bi šel na policijo. Pa kje je policija? Ljudje, ki sem jih vpraševal, niso hoteli znati ne nemški, ne slovenski; vsak je odgovoril: „Niente capisso“, jaz pa laški nisem znal. Kaj bi mi bila pa tudi pomagala policija? Bog ve, kje je že bil ta potepuh z mojim denarjem! (In res nisem videl pozneje nikdar več — ne njega, ne svojega denarja; bral sem pa čez več let „znančevo“ ime med obsojenci zaradi tatvine.)

Čemu naj obširneje popisujem, kako sem odšel iz Trsta? Saj danes tega tudi več ne morem, ker ne vem več, kako sem prišel do Sežane. Bila je ura že enajst, a imel nisem še nič v želodcu. Vroče je bilo. strašno. Zato sem sedel nekoliko v senco, da počijem, ker drugje ob cesti ni bilo sence. V tem pride mimo duhovnik. Jaz ga pozdravim, gospod me pogleda in vpraša, kaj da sem, in kam gre moja pot. Ko izve, kako in kaj, in da sem doma iz Kranjskega, me brž pelje v gostilno in naroči kosilo. Sam pa gre v bogato hišo posestnika Polaja rekoč, da on tam kosi. A da bo brž po kosilu prišel k meni, da me spremi do Šturij.

A še preden je bilo moje kosilo na mizi, je že pritekel strežaj z naročilom, naj grem kositi h gospodi. Nič kaj rad nisem šel, a šel sem vendar. Sprejmo me prijazno. Kosilo je bilo res prav gosposko — jedi je nosil celó strežaj okoli nas. Rodbina je bila tako pri-

jazna, da sem ostal tam tri dni in živel kakor vrabec v prosu. Pripovedoval sem o svojem potovanju po raznih krajih in tudi o nesreči v Trstu. Ko sem četrti dan odšel, mi je gospod Polaj stisnil v roke desetak, gospod kaplan pa pismo do nekega uradnika v Senožečah, kamor sem se odpeljal s Polajevim vozom. Pred odhodom so mi pa naročili, naj se še oglasim, kadar bom šel v Trst. Če bom pa kdaj v hudih zadregah, naj jim pa pišem — bo že še kaj. Kako mi je vse to dobro delo, kako sem bil hvaležen — si lahko vsak misli.

V Senožečah me je uradnik, do katerega sem imel pismo, lepo sprejel in pogostil. Bil je doma iz Šentvida nad Ljubljano; jaz pa sem stanoval v Ljubljani pri njegovi sestri. Drugi dan me je dal peljati do Postojne, kjer sem se jaz še nekoliko pomudil pri znani mi rodbini, potem pa jo mahnil peš proti Ljubljani po veliki cesti. Pot je bila dolgočasna že meni; kako dolgočasen bi bil šele njen popis častitim bralcem!

Naj tu — preden nadaljujem — omenim še nekega komičnega dogodljaja iz zimskega časa tega leta. Zima je bila huda, tako da je nekaj dni — zavoljo zametov na Krasu — poštni vlak proti Dunaju vozil le iz Ljubljane, in so ga morali spremljati ljubljanski poštni uradniki. Jaz sem bil z nekaterimi znan. Eden teh pride nekega dne k meni in me vpraša, če se hočem peljati na Dunaj — zastonj seveda.

Na Dunaj! Kdo bi se rajši peljal na Dunaj kot jaz! Samo z obleko je slaba. Imam ozeblino na nogah, morem hoditi le v copatah, čevelj bi trpel na nogi komaj par ur, če bi bil še pri miru. A gospod me tolaži, da imajo poštni uradniki zakurjen voz; na Dunaju pa mraz tudi ni hujši kot v Ljubljani. Na kolodvor in v voz me bodo pa spravili v „kontreband“, zaprtega v veliki poštni cajni — naj le pridem zvečer, pa bomo odrinili. Jaz stečem po svoje cape in jih spravim nase. Pa pridem na pošto. Tam me stlačijo v cajno, da poizkusijo, če bom mogel v nji prestati do kolodvora. Prijatelj mi pove, da bodo cajno morda premetavali, zato moramo tudi to poizkusiti. Vdam se v vse, da le Dunaj vidim. Pa res začno cajno, v kateri sem bil zaprt, prevlačevati, prekučevati, stresati, da sem bil revež v nji zdaj na glavi, zdaj na nogah, zdaj na hrbtu, zdaj na trebuhu. Tega nisem mogel prestati, zato začnem kričati na ves glas, naj me izpuste vun. Ko odpro pokrov, jo popiham, da še posmehovanja nisem slišal. A kadar me je pozneje tisti gospod vprašal, kako je bilo na Dunaju, sem bil tako hud, da bi se bil kar stepel z njim, če bi on ne bil močnejši od mene. To je bilo moje prvo potovanje na Dunaj. Tistokrat res nisem videl Dunaja, pač pa večkrat „Benetke“ — kakor se pravi pri nas.

Po koncu šolskega leta sem šel na Bled k svojemu prijatelju Gabrielu Preširnu, ki je bil tedaj dovršil že osmo šolo. Med letom mu

je umrl oče; njegova mati pa se je drugič omožila. Gabriel se je nadejal bogate dedščine; pa ni bilo iz vsega nič, akoravno mu je rekel oče, ko je ležal že na smrtni postelji, da ima zanj spravljenih 20.000 goldinarjev v obligacijah. Kako sva z Gabrielom iskala in premetavala po vseh kotih, da bi dobila kje te obligacije! Dobila sva pač v biblioteki po knjigah nekaj stotakov, obligacije pa ne ene, čeravno je povedal Gabrielu oče, kje bodo. Gabriela je prišla žalost. Napregla sva in se peljala sama na Koroško, potem pa čez Šent Andrej, kjer je imel Gabriel strica, na Štajersko, v Gradec, Maribor, Celje, pa čez tuhinjsko dolino nazaj domov na Bled. Potovanje je trajalo čez tri tedne. Meni je bilo prijetno in mikavno, ker je imel Gabriel dosti drobiža; za bralce bi bilo pa morda dolgočasno, če bi obširneje popisoval to pot. -

S tem sem pa zopet skočil nekoliko naprej. Moram stopiti nazaj, da se nit ne pretrga. Tisto leto se je sešlo 15. avgusta (Veliki Šmarni dan) na Bledu mnogo slovenskih prvakov in profesorjev, tako dr. Toman, Costa, profesor Mandelc, Tušek, Miroslav Vilhar itd. Razen teh se je zbralo obilo drugih narodnjakov, posebno še dijakov. Kako lepo je bilo, kako veličastno, ko smo se vozili na vsem blejskem brodovju po jezeru! Pevci so peli narodne, a godba je igrala domače, ljudstva pa je bilo vse polno. Tega dneva ne pozabim. Zame je bil pa ta dan še posebno važen zato,

ker me je poklical zvečer Miroslav Vilhar k mizi ter me vprašal, če ne bi hotel iti k njemu na Kalec za učitelja njegovih mlajših otrok. Z veseljem sem sprejel ponudbo — temrajši, ker še nisem pozabil bistriškega okraja, kjer se mi je prvičrat godilo tako dobro. Obljubim, da pridem tja po njegovi želji konec septembra, dotja pa ostanem na Bledu pri svojem prijatelju Gabrielu. S tem sva napravila brž nato prej omenjeno pot z vozom, potem pa šla še na Stol nad Javornikom, kar sem popisal tudi v „Blätter aus Krain“. Ker pa še zmeraj ni bilo meseca septembra konec, sem šel preko Železnikov na Blegaš, potem pa preko Leskovce, kjer sem prenočil pri gostoljubnem gospodu župniku, na Loko in zopet nazaj na Bled. Tudi to potovanje je obširneje popisano v zgoraj omenjenem listu.

Proti koncu meseca septembra se napraviva z Gabrielom v Ljubljano. Pobereva vse, kar je bilo zanj kake vrednosti, in se peljeva z dvema konjema v kočiji do „Slona“. Tam da Gabriel kočijažu petak za pot nazaj, konje in kočijo pa pridrži kot edino dedščino in oboje proda pozneje za par sto goldinarjev. Dva dni ostaneva skup v Ljubljani. Potem se pa odpelje on na Dunaj v višje šole, jaz pa odidem še domov, preden se odpeljem na Kalec.

Kakor so lahko bralci spoznali, je bil ta Gabriel Preširen res velik in srčen moj prijatelj. Gotovo bo marsikoga mikalo izvedeti, kaj je postalo iz njega. Naj bo torej na tem

mestu izpopolnjen njegov življenjepis — zlasti, ker sem jaz Gabriela le enkrat še videl, in to je bilo na cirkniškem taboru, ko je bil že doktor zdravilstva.

Šel je na Dunaj, tam dokončal študije na vseučilišču, postal doktor zdravilstva, prišel v Carigrad, kjer si je pridobil slavo po svojem zdravniškem znanju ravnotako kakor po znanju jezikov. Razen skoro vseh slovanskih jezikov je znal še laški, francoski, nemški, nekaj angleški in turški. V Turčiji je imel lepo službo. Sijala mu je zvezda lepe prihodnosti — toda kaj pomaga vse to, če ima človek v srcu črva, ki mu gloda življenje!

Dopisovala sva si z Gabrielom tudi pozneje pridno. A iz vseh njegovih pisem, kakor je bil prej vesel, je vel žalosten duh obupljivosti. Nikakor ni mogel pozabiti dogodljaja na Bledu, ki ga je v rodovinskih zadevah tako strašno pretresel. Zadnje pismo njegovo je bilo iz Šumlje. Tja ga je poslala turška vlada zavoljo kuge. To pismo je bilo žalostno. Vzel je od mene slovo prav ginljivo rekoč, da mu ni treba več pisati, ker mojega pisma ne bo mogel brati. Jaz pa sem mu vendar še pisal. Štiri mesece sem čakal odgovora, a ga ni bilo.

Nekega dne doidem pred „Slonom“ njegovo mater. Ta mi pove vsa objokana, da je Gabriel umrl v Šumlji na Turškem za kugo. To da ji je naznanila gosposka v Radovljici, kamor je poslala turška vlada zaboj knjig — drugega nič — kot Gabrielovo zapuščino.

Kako je ta novica pretresla mene, more umeti le, kdor je poznal najino iskreno prijateljstvo. Da bi bil moj Gabriel umrl za kugo? Mogoče! Tudi verjetno. Toda, kako bi bil vedel to že naprej? Po vseh njegovih pismih se mi je zdel tak konec njegovega življenja preveč čuden.

To ni bilo naključje, to je bila nekaka usoda, ki ga je tirala v pogubo. Ustaviti se ji, je bil pa on preslab. Kratko: premišljeva vse, kar sem vedel o njem — in jaz sem poznal največ njegovih bolečin — sem prišel do sklepa: Gabriel ni umrl za kugo, on je umrl dramatične smrti.

In nisem se motil. Iz ust zdravnika, ki je bil takrat v Šumlji, a je zdaj na Kranjskem, sem zvedel, da se je končal dr. Gabriel Preširen sam; on da ga je videl še mrtvega. Zabodel si je ostro štanžico v srce.

To je bil žalosten konec mojega najboljšega in najstarejšega prijatelja iz šolskih let. Bodi mu milostljiv Bog in lahka tuja zemlja!

15. Nov zasukljaj.

Po tem odskoku v poznejše čase se vrnem nazaj tja, ko sem na kolodvoru vzel slovo od svojega Gabriela.

Napotil sem se domov povedat očetu, da grem zdaj iz Ljubljane na Notranjsko. Sprejeli so me boljše kot prej. Oče so se že privadili misli, da kaj velikega ne bo iz mene; a da utegne

vendarle še kaj bití, če me graščak vzame za učitelja svojim otrokom. Materi je bilo le to težko, da zdaj ne bodo mogli več hoditi k meni, ker je do tistega Kalca najmanj dva dni hoda. Brata pa ni bilo doma; bil je v službi kaki dve uri od doma. Zato ga nisem mogel obiskati in se posloviti tudi pri njem.

V Ljubljano sta šla z mano oba, oče in mati. Pri „Mokarju“ smo še pili slovo, potem pa šli vsi skup na železnico. Tam smo se ločili; jaz sem se peljal s svojo pičlo robo na svoj novi kraj, onadva pa sta šla domov.

Bil sem torej pri rodovini Miroslava Vilharja odgojitelj štirim njegovim otrokom. Iz te dobe bodi povedano le to, kar se tiče mene in političnih dogodljajev tistega časa; domače rodbinske razmere pa seveda ne gredo v javnost.

Kaj je bil Miroslav Vilhar, to je že — čeravno ne toliko, kolikor mož zasluži — znano. Jaz sem spoznal v njem moža narodnjaka, kakršnih nam zmeraj še primanjkuje. Kmalu sva postala prijatelja, dasi mu nisem bil prav všeč zato, ker sem — po njegovih mislih — cikal preveč na nemškutarsko stran.

Na Kalcu se je pričelo moje prerojenje, prestrojenje v vsakem oziru. Tukaj je prej zamrznjeni kal narodnjaštva jel siliti više, pa tudi moji robati vogli so dobili skobelj, ki jih je počasi, na ljubezniv način, jel likati.

Jaz sem prišel na Kalec ves zapuščen, le nekaj šolskih vednosti v glavi, drugega pa pičlo malo. Te svoje vednosti sem imel vcepljati svojim

učencem, a v drugem sem bil sam odgoje ravno-
tako potreben kakor oni šolskega pouka. A pila
meni ni bila ostra, nasprotno : prav prijetna mi
je bila, ker so jo imela v rokah nežna ženska
bitja. Naj sledi nekaj črtic iz mojega poldrugo-
letnega bivanja v tej nepozabljivi mi rodovini.

Prvo, kar mi je najboljše dēlo, je bil red v
hiši : zjutraj zajtrk, opoldne kosilo, zvečer ve-
čerja. Tega nisem imel, odkar sem bil prišel iz
Kamnika v Ljubljano, torej osem let. Drugo,
nasledek tega, prijetno življenje. Svojo dolžnost
storiš, potem greš pa lahko v Zagorje pivo pit,
kvartaš doma ali pa bereš časnike, knjige ali kaj
drugega, ali pa pišeš. Če ti pa to ne ugaja, pa
vzameš puško in strašiš z njo ptice in divjačino,
ali pa greš v senco leč ali „borele“ metat —
nič ne de : jed in postelja te čaka doma. Ali pa
te bolj mika prijetna družba gospodičen, ki imajo
na tebi marsikaj opiliti, ali pa družba gospoda
župnika v Zagorju. Zvečer ti gori luč, dokler
hočeš pisati, karkoli, nemški ali slovenski. Sploh :
počni v prostih urah karkoli — hrano, streho,
obleko in posteljo imaš, ne le isti dan, ampak
za več dni, za teden, mesec, celo leto.

Dolgočasiti se ne moreš — to res ni mo-
goče. Prvič je tu tvoje pero, res le nemško ;
slovenski ne znaš pisati, komaj še govoriti ; kar
si se naučil doma, pozabil si v šolah. Razentega
so ti spisi tvojega nemškega peresa popolnoma
zmešali glavo : ti si Tevton, ne Slovenec. Zakaj
pišeš v „Laibacherco“ povesti in celó romane,
kakor je „Ein Held der Sternallee“ ; zakaj za-

peljuješ celó Miroslava Vilharja, da piše v „Zukunft“ na Dunaju „Karster Briefe“, katere skupno kujeta? Zakaj pišeš v „Laibacherco“ ti „Karster Kauserien“, ne pa dopisov v „Slovenca“, v Celovcu izhajajočega? Zakaj si spisal igro „Franzosen in Stein“ nemški, ne slovenski?

Stoj, prijatelj, ki si prišel do tega! Ali nisi ponosen na to, če se vse tiska, kar ti pišeš — če ti celó vodja nemškega gledališča v Ljubljani piše, da pride tvoja igra ta in ta dan na oder pred ljubljansko gospodo kakor nekdanj „Dimež“? Kdo tak mara za tvoje besede? Obdrži jih zase!

Pred pustom mi res piše vodja ljubljanskega gledališča, da se bodo moji „Francozi v Kamniku“ igrali in naj pridem k predstavi. Šel sem. Gledališče je bilo vse polno, jaz pohvaljen — in dobil sem zopet vencev in tudi nekaj goldinarjev „tantieme“, t. j. odstotkov. Pa vse to me ni tako genilo kakor igralka, ki je predstavljala „Ano“. Ko sem se s svojimi venci pripeljal nazaj na Kalec, so se vsi čudili mojemu obnašanju tako, kakor bi bil nekaj pustil v Ljubljani. Pa to je minulo; čez teden dni sem zopet govoril z vsakim.

Toda mislite, da sem pisal res le nemški? Kaj še! Za čitalnico v Bistrici, ki je bila tačas zelo krepka, sem sklêpal tudi par slovenskih iger. Igrali so jih. V eni sem se celó jaz sam pokazal igralca, a tako slabega, da so se vsi čudili, kako da v svoji igri jaz sam igram najslabše, čeravno sem vse jaz uredil in vodil izkušnje. Je že križ, če človek nima jezika. Od tistega časa

sem veselice le prirejal, sam se pa nikoli več nisem pokazal na odru.

Pač! Po volitvi v Postojni, ko je propadel vrhniški Obreza, sem pri besedi v čitalnici, ko se je nekaj pokazil program, ves razdražen spil brž polič vina, potem se pa maskiral za berača in stopil na oder, ne vedoč, kaj bom govoril. In evo duha! Plosk je bil tak, da me je skoro oglušil. Poslušalci so rekli, da tako gorkega in zbadljivega govora še niso slišali. Tudi Vilhar se je čudil, kje sem vzel besede, ki so mi kipele iz ust, in rekel je, naj mu jih spišem, da jih porabi za kako svojih iger. Jaz pa jih nisem vedel več, zato sem mu rekel, naj jih poišče v poliču, v katerem sem jih jaz dobil.

Kako lep, kako prijeten, nepozabljiv mi je bil ta čas! Seznanil sem se z najodličnejšimi rodbinami notranjskega okraja; moja plašnost se je počasi izgubila — posebno zavoljo prizanesljivosti gospá in gospodičen, in že sem jel trdneje nastopati v taki družbi, prirojena mi plašnost se je jela polagoma izgublјati.

Kar dobim od očeta pismo — da sem v Kamniku zapisan za „beguna“, zato da moram priti ta in ta dan tja, da se pokažem vojni komisiji, če sem zdaj že dosti močan za vojaka. Priložen je bil vabilni list, torej nikaka šala; oče so mi vse to poslali le v skrbbeh, da bi me ne iskali žandarji.

Bil sem že v četrtem nabornem razredu, zato se mi je zdelo zelo čudno, da bi drugih ne bilo dosti, in da še mene potrebujejo in na list

zapišejo celó „begunec“, ko mi vendar prej v Ljubljano niso poslali nobenega lista. Toda iti moram. Pred odhodom mi je dejal Vilhar, da me tako ne bodo vzeli, in tudi gospodične so bile teh misli. Jaz sem vsem to rad verjel, ker bi bil tako rad prišel mednje nazaj. A vendar mi srce ni bilo nič kaj lahko, ker je na listu stala beseda „begunec“. Moј stric je moral kot „begunec“ služiti celih 30 let.

Peljem se torej v Ljubljano, odtam pa v Kamnik, kjer dobim očeta z materjo in bratom — se reče brata ne več, ker so ga bili že prejšnji dan potrdili h konjikom, in je bil že odšel v Ljubljano.

To so bile bridke ure v Kamniku! Mati so okali, oče so jih tolažili, pa so sami komaj dušili solze, ko sem jaz stopil v sobo, kjer so pregledovali fante.

„Onega so že vzeli in bo šel koj v vojsko,“ — so plakali mati — „zdaj bodo pa še tega, ker je za „flihtlingarja“ zapisan. Kaj bo pa potem z nama!“

V pojasnilo naj povem, da je bila takrat (l. 1866.) vojska na Nemškem in Laškem; torej strah moje matere ni bil prazen.

Zavoljo mene je bil pred komisijo res hud boj. Neki lovski poročnik, kateremu so se zamerili moji „Francozi v Kamniku“, me je kar brez natančnega preiskavanja potrdil na svojo pest in mi zbil očali na tla. Nato pa pristopi dr. Bock, polkovni zdravnik, in me izvrže zavoljo kratkovidnosti, češ da me že dolgo pozna

iz Ljubljane. Bil je še dalje prepir med njima, poizkusili so moje oči in me izpustili slednjič za zmeraj; poročnik pa mi je moral plačati razbite očali. Bili so res razbiti; komaj sem prišel z njimi do Ljubljane.

Kako sta bila oče in mati vesela, ko sem prišel po stopnicah dol! Kosili smo skupaj, ker sem imel jaz dosti drobiža; potem so šli pa mati domov, oče pa z mano v Ljubljano k potrjenemu bratu. Dobila sva ga. Drugi dan so prišli še mati, in jaz sem dobil v vojašnici z viržinkami od podčastnika dovoljenje, da je šel brat z nami k „Slonu“, kjer smō bili vsi štirje zadnjikrat skupaj. Videli smo se pozneje pač res še, a vsi skupaj ne več. Zadnjikrat smo se videli le trije: oče, mati in jaz; brat pa nas ni videl več, ležal je na mrtvaškem odru — ubit!

Pa naj ne posegam naprej! Drugi dan je odrinil brat nemudoma po železnici proti Dunaju; spremili smo ga do kolodvora vsi trije. Jaz sem dal bratu zavitke za pisma z naslovi name, da izporoča iz vsakega kraja, kjer bo; očetu in materi pa bom že jaz pisal. Brat je bil potem v pruski vojski in je prišel nepoškodovan nazaj. Pisem pa sem jaz dobival na Kalec veliko.

Po odhodu brata smo mi še ostali skupaj tako dolgo, da je vlak zapiskal tudi meni. O slovesu ne bom govoril. Le to bodi rečeno, da sta bila oče in mati gotovo najbolj žalostna. Mati so imeli bolj mehko srce, oče pa trdo kot skala; če se je pa njih kaj prijelo, se pa tudi ni izkadilo tako brž.

„Zdaj bova pa prav sama, stara,“ — sem slišal očeta reči materi, ko sem stopil na železnico — „če naju kdo umre, mu ne bo očesa zatisnil otrok.“

Tudi jaz sem bil vso pot silno zamišljen in žalosten. Govoril nisem z nikomer, le svojo smodko sem vedno gulil med zobmi in se jezil, da noče goreti. Tako sem se pripeljal nazaj na Kalec, kjer so me sprejeli z veseljem in kmalu pregnali mojo otožnost.

Vilhar je bil moj dober prijatelj, v prvi vrsti pa narodnjak, naj ga sodi, kdor hoče. Jaz vem, koliko ga je stalo to narodnjaštvo ne le truda, ampak tudi denarja. Ustregel je posebno rad društvom in čitalnicam z igrami in s pesmami, katere je zlagal in skladal. Koliko jih je iz tiste dobe, kar se jih je ljudstva prijelo!

Jaz sem že tačas dopisaval v nemške liste — nič protinarodnega, to je gotovo — ne le v „Laibacherco“, ampak tudi v druge liste n. pr.: v „Fliegende Blätter“, v „Illustriertes Familienjournal“, v „Gartenlaube“ itd. Vse pač ni bilo sprejeto, pa veliko vendarle, in dobil sem marsikak goldinar, marsikak tolar. Zato sem veljal po Notranjskem, kjer je bilo domalega vse narodno, za nemškutarja, in Vilhar mi je večkrat očital zakaj se ne poizkusim tudi s slovenskim peresom, če že pišem kratke igre za bistriško čitalnico. Ali kaj bom revše s slovenskim jezikom! Moje pero je bilo okorno kakor rak na suhem, misli nemške, pri pisanju mi je manjkalo že vsake druge besede. Moja zaloga slovenskih

besedi je bila borna kakor krošnja popotnega kramarja. Vendar sem nekoč sedel za mizo in skoval z veliko težavo dopis za „Slovenca“, ki je izhajal takrat v Celovcu. Bil je sprejet, toda tako prenarejen in popravljen, da sem ga komaj spoznal. To je bilo prvo, kar je bilo izpod mojega peresa tiskano slovenski, in jaz sem bil na to malenkost mnogo, mnogo ponosnejši, kot na vse svoje nemške spise, čeravno je bil dopis še popravljen jako okoren.

O počitnicah sem šel za nekaj časa domov. Z očetom sva bila že sprijaznjena, a vendar sem ostal doma le par dni, ker ni bilo pravega dela zame. Tudi pri gospodu na Šmarni gori sem se oglasil. Gospod je bil prav vesel, ko me je takega videl; a izrekel je željo, naj bi študiral še naprej. Na to sem bil jaz pač že pozabil; a sklenil sem, da bom, če Bog da — naj si le kaj zaslužim, da ne bom živel tako po pasje kakor prej. Tudi blagi naš gospod župnik je bil enakega mnenja. Ko sem šel nazaj na Kalec, sem res tudi sklenil, da gospoda ubogam, toda — pa to pride na vrsto nekoliko pozneje.

Čez mesec dni sem bil zopet na Kalcu, kjer sem prebil ostali čas najprijetnejše življenje na lovu in po drugih veselicah. Vojska, katere smo se takrat bali, ker je ukazal deželni namestnik Bach napraviti „črno vojsko“, pa so jo odvrnili naši možje z dr. Bleiweisom na čelu, — ta vojska je bila končana na severu in na jugu, in moj brat mi je pisal iz Prage, da gre nazaj proti Dunaju.

Nekega dne dobim po pošti pismo od J. Giontinija, če bi hotel popisati to vojsko po nemških knjigah, katere mi bo poslal. Jaz si nisem prav upal, a Vilhar mi je dajal pogum, in tako sem sklepal „Kustoca in Vis“ — prvo slovensko knjižico, ki je z mojim imenom prišla na svetlo. Slovenščino v nji mi je menda naš narod že odpustil. Zdaj se mi zdi pusta kot žaganje, bahal se pa nisem nikdar z njo. Pa knjižica je šla, jaz pa sem dobil po 10 gld. od tiskane pole.

Tisto leto sem si tudi kupil prvo uro. Veš li, dragi bralec, kaj je človek z uro? Postavi ga kamorkoli — da je le količkaj svetlo, pa ve, koliko je ura. Želel sem si že ure kakor ranjenec vode, in ko sem dobil od „Laibacherce“ za neko povest 35 gld. „honorara“, sem si jo brž kupil — in dobra je bila, ker gre še zdaj natančno. Ko sem prišel z njo na Kalec, je to vzbudilo strmenje. Vilhar pa je rekel:

„Prav ima fant, ker piše nemški. Jaz sem spisal že toliko slovenskega, pa si nisem zaslužil še nobene ure.“

Vedel bi še marsikaj pisati iz tega časa, pa se mi ne zdi prilično. Morda bi zadelo še žive osebe, katerih se pa nikakor ne maram dotekniti. Ko sem šel s Kalca, so tekale solze na obeh straneh. Toda moralo je biti. Vilharjevi rodbini hranim v srcu spomin, ostali smo si prijatelji. Zlasti po blagih gospodičnih se mi je tožilo, ko sem prišel v Ljubljano; Miroslava Vilharja bi bil pa tudi večkrat rad imel v družbi.

V Ljubljani nisem bil dolgo časa. Že čez dva meseca sem šel v Vipavo na enako mesto. Nekoliko sem Vipavo poznal že prej; zdaj sem se pa še bolj seznanil z ondotnimi ljudmi in šegami. Pa kaj bom to obširneje popisaval? Čez par mesecev sem že bil pri grofu Lanthieriju, da uredim njegovo knjižnico. To mi je bilo prijetno delo. V knjižnici sem imel na tisoče knjig skoro vseh evropskih jezikov, katerih sem — izvzemši slovanske — že mnoge kolikortoliko razumel. Pa vendar kaj prida ni zaleglo za mojo izobrazbo, ker se je preveč mudilo, in sem knjige le zapisaval in uvrščal, nisem jih pa mogel pregledavati. Ravnotaka je bila s pismi, med katerimi jih je bilo več zgodovinske vrednosti. Zato sem odložil natančnejše pregledavanje te knjižnice na ugodnejši čas, katerega pa dozdej še ni bilo. Tudi v Vipavi sem veljal za nemškutarja, ker sem dopisaval „Laibacherci“, „Tagespošti“ in „Triesterici“. In prav so imeli ljudje. Kajti človeka je soditi le po delih, ne pa po mislih. V drugem oziru sem bil pa taka malenkost, da sem bil lahko Turek, Prusak, Slovenec ali nemškutar — kdo li se je brigal zame? Kaj sem mogel zmešati na svetu?

Življenje v Vipavi mi je bilo prijetno. Tudi „likal“ sem se dalje — in to v šolskem uku, kakor v družabnem življenju. Pa tega ne bom razkladal. In tudi ne pravil, kako sem naredil v Trstu izkušnje, ker me vselej jezi, kadar se spomnim na to. Da nisem šel na

Dunaj, kamor sem se bil namenil, je kriv denar. Pa naj bo! Zato zamere nikomur!

Idimo dalje! Po dovršenem delu v Vipavi sem šel nazaj v Ljubljano, in kmalu se je začela stara beda. Zopet sem bil „vacirend“, kakor se sme reči, ker nisem imel gotovega zaslužka. Živel sem zopet po pasje t. j. ob pičlih groših svojega peresa in ob tem, kar sem izklepal iz glasovira pri pouku plesa. Tu je pač veljalo načelo „enkrat z betom, enkrat s psom“. Predpustom sem — igraje na plesih po bogatih hišah — pač kaj zaslužil, pa vse je šlo za obleko, s katero sem bil jako slabo preskrbljen. Pisal sem pa zmeraj toinono — nemški seveda, ker se je le za to dobilo kaj denarja. Bil sem tudi tovariš gledališčnih igralcev, iz česar je izrastla moja tretja nemška igra „Modern“, za katero je beneficant dobil veliko, jaz pa nič.

Iz te dobe mi je en dogodek posebno zanimiv. V hudi zimi sem precej hudo zbolel, tako da nekega jutra nisem mogel več vstati. Tresla me je mrzlica, v prsih pa me je sklelo kot žerjavica. Brigal se zame ni nihče. Tudi peči niso zakurili, ker sem bil za tekoči mesec še dolžan najemščino za sobo. Tako ležim na postelji kolikor mogoče zavit do popoldne. Kar se odpro vrata, in noter stopi gospod visoke postave, meni čisto neznan. Jaz se prestrašim in sklonim pokonci. Pa on mi migne, naj le ležem nazaj. Potem me vpraša, kaj mi je in kdo mi streže. Pogleda na mojo

mizo, na kateri je bilo več pol romana „Lai-bacher Mysterien“ v rokopisu, me tolaži, da bo kmalu bolje, in naj dam ta spis brž „Lai-bacherici“, čeprav še ni gotov, in gre. Kako uro za njim pride k meni znan zdravnik. Pogleda, kaj mi je; naroči, naj mi zakurijo in zapiše zdravila rekoč, da jih bo brž poslal. Komaj pa odide, že stopi v sobo drug človek, mi da pismo in odide molče. Jaz odprem pismo, a drugega ni bilo v njem kot — 50 gld.! Seveda hočem ob tem skočiti iz postelje, pa ko to poizkusim, me zbode v prsih tako, da padem kar na posteljo. Brž potem prinese drug človek zdravil, dekla moje gospodinje pa juhe, in po sobi začne puhteti gorkejši zrak. Zdravnik je prišel še drugi in tretji dan, dekla mi je stregla in tudi gospodinja je prišla večkrat, ko sem ji vse plačal z desetakom. Čez teden dni sem bil že zopet trdno na nogah, in moja prva pot je bila h Kleinmayerju z rokopisom, kolikor ga je bilo. Sprejeli so ga brž in dali v tisk. Ko greva potem s prijateljem čez „Zvezdo“, naju sreča — kdo? Ravno tisti gospod, ki je bil pred tednom dni pri meni. Jaz se mu odkrijem, on mi odzdravi, me pogleda, potem pa gre naprej. Tudi moj prijatelj ga je spoštljivo pozdravil.

„Kdo pa je ta gospod?“ — vprašam rado-veden prijatelja.

„Ej, ga li ne poznaš? — To je deželni predsednik Konrad Eybesfeldski.“

„A, to pa že ni mogoče!“ — se začudim jaz.

„Kajpada, saj ga jaz dobro poznam,“ — odgovori prijatelj.

Kaj? Deželni predsednik Konrad je ta gospod? Potlej pa že ni tisti, ki je bil pri meni v mrzli sobi. — Brž letim za njim, ga prehitim, in ga še enkrat pogledam v obraz. Da, res je! Noben drug ni bil pri meni. Zato se napravim drugi dan kolikor morem „oficielno“ in se mu grem zahvalit za obisk in za obilno denarno pomoč, ki mi jo je poslal po svojem služabniku. Toda, ko mu povem vse to z besedami, ki sem jih prej dobro premislil, me debelo pogleda (pa meni se je zdelo, da se dela le nevednega) in reče:

„Vi se motite! Je bil kdo drugi. Jaz o vsem tem nič ne vem.“

Tako sem šel — a s prepričanjem, da ni bil nihče drugi nego on, ker mu ni bilo enakega v Ljubljani. Tudi sem videl pozneje v njegovi hiši kočijaža, ki ni mogel biti drugi kot tisti, ki je prinesel meni ono pismo s 50 gld.

Pa s tem bi moja beda še ne bila končana. Toda dobil sem drugega, še boljšega dobrotnika, ki me je povabil k svoji mizi vsako opoldne in je skrbel zame tudi še drugače. S tem sva tudi še marsikatero uganila in spisala. Hvala mu za vse — in obžalovanje, da je prišel pozneje ob premoženje!

S tem se prične zame boljša, stanovitnejša doba, ker nisem bil več kot čolnar na vodi brez vesla ali kot popotnik, ki danes prenoči tu, jutri tam ali pa še celo pod milim nebom. To

mi je pa tudi umesilo testo za trdno notranje prepričanje, da sem postal pravzaprav šele človek — slab ali dober, kakršen sem.

S tem gredo tudi moje črtice h koncu. Le par važnejših dogodb še, pa smo pri kraju.

Lahko bi še marsikaj zapisal o tej dobi, pa je nekaj takih dogodb, ki se pripovedujejo le za mizo, na kateri stoji vino, ali pa tovarišu na dolgočasni poti. Tako mi ni treba praviti, kako sem tekel enkrat za „Sokoli“, ki so se peljali v Kranj. Takrat me je g. Jagrič spodil z voza, in jaz sem tekel od Šiške do Kranja za vozovi in pritekel v Kranj ravno, ko so se peljali „Sokoli“ po klancu gor — torej sem jih še dotekel. To se je zdelo dr. Costi tako čudno, da je mene krstil za prvega „Sokola“, ker sem tekel od Šiške do Kranja za vozovi. Veljal sem pač za poročevalca „Laibacherce“, zato me je spodil g. Jagrič z voza; a poročevalec nisem bil, ampak sem tekel na svoje troške.

Ravnotako ne bom obširneje popisaval, kako so me enkrat dijaki — med njimi je bilo več mojih sošolcev, pa tudi še mlajših — ko so z Dunaja prišedši imeli v Ljubljani svoj „kongres“, s čitalnice vun „sforali“, češ da sem nemškutarski „špicelj“. Je že križ, če se tako grda megla vleže na človeka! Koliko časa mora pihati veter, da jo prežene!

A ne rečem, da niso imeli ljudje vsaj navideznih vzrokov za tako ravnanje z mojo pohlevnostjo, ki je pa iskala le prijetne, ljube družbe. Čujte! Bil sem takrat „korektor“, to je

popravljalec grehov p. n. stavcev Kleinmayerjeve tiskarne. To mi pa ni branilo, da sem spisaval za „Sokolove“ večere tudi berila, „Brencelj“ imenovana. Zato sem bil nekak „amfibij“, ki zna živeti na mokrem in na suhem. Če to ni bilo vseč mojim čitalničnim prijateljem in če so mi bridke dajali pod nos, je bilo pa vendar dobro zame, ker sem se tam navadil brati korekturo. Koliko je pa to vredno, to razume le tisti, ki ima opraviti s tiskovinami, kar je še zdaj moj veseli ali bridki poklic.

Večje vrednosti je bila pa zame Kleinmayerjeva tiskarna zato, ker je bila vzrok, da se mi je prav iz srca začela gnusiti nemškutarija. Tam sem jo spoznal v celi nagoti. „Veliki“ gospodje so se v tej tiskarni, ko je bil ustanovljen „Tagblatt“, kar brez vse sramote politično slekli, brez ozira name, ki sem sedel tam pri pultu in popravljal pregreške stavcev. To je bila lepa družba, to! Posebno, kadar je prišel še luteranski fajmošter! — Hvala Bogu, ki mi je dal preveč potrpežljivosti, drugače bi bil jaz večkrat kar udaril.

Pa naj povem še tudi dogodbo o mojem bratu. Vsakdo ve, kaj je brat, a moj je bil edini brat. Rad sem ga imel in kako! Sestre nisem imel nikdar, zato ne vem, kako je priljubljena sestra bratu. Če bi že krvi ne bilo in najsrčnejše zveze v otročjih letih, sem bil bratu že hvale dolžan zato, ker me je enkrat rešil gotove smrti.

To je bilo namreč tako. Ko se je bil vrnil moj brat po vojski s Prusi iz Prage nazaj na Dunaj, je prišel tudi domov na dopust in me je obiskal v Ljubljani. Jaz sem imel ravno nekoliko drobiža, zato sva šla v Kranj in se tam mudila v Čitalnici do večera. Ker so bili tam prijatelji, smo ga nekoliko pili, da sva bila jaz in brat „vesela“. Ob Marijinem zvonjenju pa jo usekava proti domu po najkrajši poti. Noč je bila svetla, in veselo sva žvižgala do Vogelj — se reče: prepirala sva se, ker moj brat je dobro žvižgal in pel, jaz pa vse le „fovš“. Ko prideva v Voglje, zagledava v luži sredi vasi več fantov, kopajočih se.

„Alo, poglej no,“ — zavpije moj brat — „kako velike žabe imajo Vogljani v luži!“

„Kaj? Kdo je žaba? Kdo si ti? Ti bomo že pokazali žabe,“ — je zadonelo iz luže in vsi kopajoči se fantje so hiteli na breg.

Jaz sem vlekel brata naprej z lepo in z grdo, ker sem se bal, da pridejo fantje za nama. Toda, čeravno mlajši od mene, je bil brat vendar hrust. Jaz mu nisem mogel nič. Na stegnah se ustavi in pravi: „Naj le pridejo; jaz se vseh skup ne bojim.“

Res pribučé, a tako naglo, da sem dobil jaz eno po levi rami, da mi je kar roka otrpnila. Ko je pa hotel tisti udariti „škrica“ drugič po glavi, je bil že njegov kol v rokah mojega brata. Ta je zdaj strašansko udrihal ž njim po drugih, da je vse letelo po tleh, nekaj jih je pa uteklo. Jaz kaj takega nisem še nikdar videl. A moj

brat — kot izučen vojaški konjik — je vse pariral (odbijal) pa udrihal po plečih, in ko jih je slednjič ležalo nekaj na tleh, je prišel k meni, ki sem stokal nad svojo ramo in me vprašal:

„Kateri je udaril? Povej ga!“

„Saj ni nič hudega, je že dosti dobil,“ — rečem jaz. — „Le domov idiva, če ne, jih bo prišlo še več, pa naju bodo oba ubili.“

A brat je bil hude krvi. Težko sem ga spravil s seboj, da sva šla domov po hosti, še dve uri daleč. On ni nič iztaknil, a mene je bolela rama celih štirinajst dni prav hudo.

Ravno tisto leto sem prišel pa v domači fari v enako nevarnost. Šla sva z bratom iz Ljubljane proti domu. V Šmartnu sva ga bila izpila poliček, pa si žvižgala po poti. Ponoči pa fantje tega pri nas niso trpeli. Ko je brat nekoliko ostal za mano, so skočili nad-me trije in me brž imeli na tleh. A gorje! Moj brat pribuči, in ko zaslišijo njegov glas, me puste in hočejo pobegniti. Toda ne boš! V minuti je ležal eden v gnojnici, drugi v trnju, tretjemu je pa brat uravnaval ušesa in glavo.

„Ali so ti kaj naredili?“ — me vpraša medtem.

„Nič drugega, le povaljali so me,“ — rečem jaz. „Pustiva jih, saj imajo dosti.“

A brat ni bil te misli. Obrcal in osuval je še vse tri pošteno, potem šele je prišel za mano, pa rekel, da jim bo že še pomeril hlače, kadar mene ne bo zraven.

Močan je bil pa res in bil je moj brat, torej ni praznih obetal.

Moj brat, četudi so se ga fantje bali radi njegove telesne moči, je bil pa tudi prav priljubljen zavaljo burk, ki jih je uganjal, in ker je znal posebno dobro piskati na „orgelce“. Škoda, da se ni dolgo veselil življenja! Nekega večera se je privlekel domov ves krvav. Meni je to povedal njegov in moj bratranec, ki je bil priča zavrattnega napada, pa ga ni branil. Jaz sem mislil, da ne bo tako hudo, in da bo že še okrevail. A nekaj dni potem me pridejo oče v Ljubljano vabit — — k njegovemu pogrebu. Umrl je jako hude smrti za krčem, nastalem po hudi rani na glavi.

Kako je mene prijela ta novica, si lahko — ali marveč težko — kdo misli.

„Kdo ga je ubil?“ — sem vprašal srpo očeta.

„Gostkov se mu pravi,“ — odgovoré oče. — „Tam pri Pavovi lipi ga je. Metala sta se prej v gostilni, in je on njega vrgel. Domov gredoč je pa ponoči počakail, odzad planil nanj s kolom in ga pobil tako, da ni mogel z mesta. Šele zjutraj je prilezel domov, ko je izgubil toliko krvi. Potlej se ga je pa prijel krč. Zdravnik iz Kamnika je rekel, da bo moral umreti. Koliko je revež trpel, preden je umrl! Vse se je jokalo okoli njega.“

„Ali poznate Gostkovega?“ — sem hropel jaz komaj besede iz grla. Ta grozna novica mi je kar sapo zaprla.

„Poznam ga,“ — rekó oče — „pa zakaj prašaš?“

„Boste že videli,“ — siknem jaz. — „Le malo počakajte, greva precej domov.“

Brž grem k prijatelju, mu povem, kaj se je zgodilo, in ga prosim, naj mi posodi svoj revolver. Prijatelj mi molčé stisne roko in da, za kar ga prosim. Ko greva z očetom proti Posavju, rečem :

„Zdaj pa le pogledjte vsakega, ki naju bo srečal, če ni Gostkov.“

„Zakaj?“ — vprašajo oče.

„Zato-le!“ — črhnem jaz in jim pokažem nabasani revolver.

Očetu se zablisknejo oči, in srpo rekó :

„Bom že gledal. Le pazi, da dobro zadeneš, in da se ti roka ne bo tresla.“

„Nič se ne bojte ! Saj se šestkrat izproži.“

Potem sva šla dalje večidel molčé. Le če sva koga srečala, sem vprašal očeta, če je morda ta, in sem prijel za revolver. Pa ga ni bilo, čeravno sem si ga želel kot ne vem česa. Nad Skaručino sva srečala dva žandarja, in oče ju vprašajo, koga iščeta.

„Seveda tistega Gostkovega, ki je tu-le enega ubil,“ — sta odgovorila, — „sta ga morda kje videla?“

„Ne še,“ — rečem jaz. — „Če ga pa bova, ga pa vidva ne bosta več dobila.“

Žandarjema se je ta odgovor zdel čuden, zato me vpraša eden :

„Kdo pa ste vi?“

„Ubitega brat“ — odgovoré oče.

Žandarja se pogledata in odideta naprej. Midva pa tudi. Ko prideva domov, je bila vsa hiša polna ljudi. Brž so se umaknili, ko so zagledali mene, in utihnili.

Na preprostem odru je ležal moj brat — drugače ne veliko izpremenjen; le na obrazu se mu je poznalo, koliko je trpel, preden je umrl. Na glavi pa je bila videti smrtna rana.

Jaz sem postal nekoliko pred mrtvaškim odrom. Vse me je gledalo, kaj bom rekel. Kar mi potrkajo mati na rame in zaihté:

„No, vidiš ga, kakšen je!“

„Vidim, vidim,“ — zahropem jaz, se obrnem proti ljudem, potegnem revolver in vprašam:

„Kdo ve, kje je tisti Gostkov? Naj me pelje kdo k njemu!“

Brž se mi ponudi nekaj fantov. Gremo — a v vasi izvemo, da jo je Gostkov potegnil čez hribe in doline. Spravim torej revolver in odidem nazaj domov. Kaka je bila tista noč, se ne da popisati. Tuga me je dušila tako, da sta se oba, oče in mati, jela bati za moje življenje.

Drugi dan je bil pogreb; poprej pa so brata še sodnijsko razparali. Jaz — po prehudi žalosti in jezi že popolnoma neobčutljiv — sem bil z očetom vred zraven pri razparanju in sem videl prebito čepinjo, ki je bila tako debela, da se je dr. Gauster kar čudil. V želodcu ni bilo prav nič, ker brat res ni mogel srebati skozi stisnjene zobe nič drugega kot čisto in hruševo vodo.

Ko smo pokopali bratove ostanke, sem odšel nazaj v Ljubljano. Mati so pa rekli očetu:

„Zdaj imava samo še enega. Če še tega kdo ubije, bova pa še sama na svetu.“

Oče niso rekli nič; spremili so me do Skaručine, kjer sva mislila izpiti polič vina, pa ni dišalo nobenemu. Pri razhodu so mi oče še popisali Gostkovega; če bi me kje napadel, naj ga le počim; če pa ne, naj ga pustim, ga bo že Bog sodil.

To je bil konec mojega brata, katerega še zdaj ne morem pozabiti. — —

Gostkovega so kmalu potem ujeli žandarji; jaz sem ga videl pri končni sodnijski obravnavi v Ljubljani. Sodnija ga je poslala na Grad za dve leti — premalo se je meni zdelo. Na Gradu se je hudobnežu tako vse prileglo, da je želel še nazaj in je zato napadel mojega starega očeta, ko so šli neke nedelje od maše iz Repenj, s kolom in jih hudo udaril ter bi jih bil tudi ubil, če ne bi bili prihiteli fantje, ki so lopova obdelali, da je nekaj časa čutil. Mojemu očetu je hudo škodoval udarec čez trebuh; po njem niso bili nikdar več zdravi, in najbrže jim je ta zlobnež tudi prikrajšal življenje vsaj za par let.

Pa pogrnimo brata in poglejmo še za očetom. Po bratovi smrti so bili silno skrbni za-me; skoro vsak teden so prišli v Ljubljano — oni ali pa mati — ker se jima je zmeraj sanjalo, da je tudi mene kdo ubil. Sčasoma se je pa to vendar nekoliko poleglo. Z materjo sta molila doma vsak večer za rajnega nesrečnega brata.

Kadar so pa oče prišli k meni, so bili bolj veseli. V Čitalnici so se posebno nekateri profesorji radi pogovarjali z njimi, ker so urezali marsikatero prav po domače, za kar so jih profesorji obdarovali s smotkami. Kakor sem že omenil, sem jih jaz zapeljal, da so v starih letih zopet začeli kaditi. Kadar so šli iz Ljubljane, so bili vselej dobre volje. Jaz jim že več nisem bil samo sin, ampak dober prijatelj, in pri poliču vina ali na mojem domu sva se prav pametno menila o tem in onem. Vselej sem jih bil vesel, kadar so prišli, in sem jih vodil po raznih krajih, da so spoznali tudi gosposko življenje.

Zadnja leta so jim bila menda najlepša celega življenja. Vsaj so meni rekli to, ko so legli na smrtno posteljo. Jaz sem že toliko zaslužil, da so lahko primerno dobro živeli v svoji leseni kajžici; rekli so celo, da si boljšega ne želé.

Škoda, da se je prekmalu pri njih oglasila smrt. Velik sneg je bil, ko mi je prišel pót povedat, da jim je zelo slabo. Brž sem se odpeljal domov. Dobil sem jih na postelji, s katere že niso mogli več vstati. A ko so videli moj bridki obraz, so mi rekli čisto mirno:

„Nič ne ihti! Saj veš, da mora vsak človek umreti. Jaz sem že dosti živel; zdaj zemlja zgoraj nima nič več zame, ker se mi nič ne prileže, kar rodi. Najboljše mi bo pod njo. Nič se več ne trudi zame; saj si že vse storil — še več kot treba. Hvala ti za vse! Jaz sem spravljen s svetom in z Bogom. In če ti morem

kaj reči, je edino to: Skrbi, da boš tudi ti tako lahko umrl, kakor bom jaz. Matere tako ne boš pozabil, ker tudi mene nisi. Bog ti daj srečo, če se več ne vidiva.“

„O, saj se bova še; jutri vam pripeljem zdravnika,“ — zaihtim jaz in hočem oditi, ker mi je bilo prehudo.

„Ne, ne, ni treba! Meni ne pomaga nič, škoda za vse troške. Kadar bom umrl, ti bodo že mati poslali pošto. Drugače se pa v takem snegu in mrazu ne vozi gor. Saj sva se popolnoma dogovorila. Skrbi, da se gori vidiva; jaz bom že prosil Boga zate.“

Ob teh besedah mi pomolé svojo roko, ki je bila nekdam tako močna. Moje solze se uderó nanjo; a oče, po govorjenju preveč spehani, zadremljejo. Jaz sem odšel. Kakih čuvstev — si lahko misli, kdor je imel svojega očeta tako rad kakor jaz svojega.

To so bile očetove zadnje besede, meni namenjene. Nisem videl potem očeta več in ne slišal. Teden pozneje so mi poslali mati póta, naj pridem k pogrebu. Zavoljo prevelikega snega sem se pa pripeljal tako pozno, da sem videl pač še očetovo trugo, očeta pa ne več. Pokopali smo jih. O, kaj bi dal jaz, da bi še živeli! Gotovo jim je dobro na onem svetu, ker so bili vkljub uboštvu čislani po vsej fari zavoljo svoje pravičnosti.

Da bi le vsak imel takega očeta kakor jaz!

„Kaj pa s šmarnogorskim gospodom? — bo po pravici kdo vprašal. — „Si mar tega svojega glavnega dobrotnika čisto pozabil?

Bog varuj! Pozneje sva se še videla, pa ni gospod dočakal časa, da bi se bilo meni že bolje godilo. Pač sem bil še parkrat pri njem, ko so se moji spisi po nemških časnikih že tiskali; a ostrašil me je z besedami „da za Slovenca na nemškem polju ne cvetó rožice“. To je moja občutljivost hudo zadelo. Pa — prav je imel blagi gospod! Ko sem zvedel o njegovi smrti — žalibog prepozno, ko je bil že pokopan — me je hudo pretreslo v srcu — skoro tako hudo kakor vest o smrti mojega očeta. Saj sem mu pa tudi res dolžan hvale skoro toliko kakor svojemu očetu. Le škoda, da gospodove dobrote niso imele tistega sadu, katerega je on pričakoval od njih!

Ta blagi duhovnik je bil Jožef Marešič. Večna mu hvaležnost v mojem srcu!

* * *

Konec je zdaj prav kratek. Olikal sem se toliko, da sem se prav dobro seznanil z dr. Costo in z dr. Bleiweisom. Ko sem dal natisniti v „Triglavu“, takratnem nemškem listu narodne stranke, heksametre „Ein Pionier des Deutschthums in Krain“, prevzel sem po prošnji dr. Bleiweisa ta list, ker je moral njegov tedanji urednik, gospod P. Grasselli, iti na Žabjek. Prav tisto leto sem pričel izdajati tudi „Brenceljna“.

Do sèm gre zgodovina slovenskega trpina, ki se je likal po nemških šolah in drugje. Potem je pa nastopila druga, politična doba.

S to pa bodi tudi konec tej povesti.

Dodatek.

Kakor bi odrezal, tako iznenada konča Alešovec z vstopom v politično življenje svojo „povest slovenskega trpina“. Morda jo je hotel še pozneje kdaj nadaljevati — žal, da je ni! Odkrila bi nam še marsikatero tajnost v razvoju Alešovčevega značaja, razodela še marsikateri njegov načrt in trud, pokazala še to in ono vrlino in pego tedanje slovenske in protislovenske družbe, razkrila pa tudi mnogo gorjupo kupo, ki jo je moral izprazniti ubogi Alešovec, preden je odložil pero in je med betožniki ljubljanske hiralnice kazal samnasebi, kako se končava in skonča „povest slovenskega trpina“.

Mnogokdo naših mlajših čitateljev in čitateljic že ni več osebno poznal Alešovca, dasi je bil mož svojčas poznan po svojih dobrih in slabih lastnostih križem kranjske dežele; po svojem „Brenclju“ pa — smemo brez pretiravanja reči — križem slovenskih deželâ. Tem bo nedvomno ustreženo, če povzamemo in dodenemo semkaj kratek življenjepis Alešovčev, opis njegovega pisateljskega delovanja in kot okvir ilustracijo političnih razmer, v katerih je Alešovec živel.

Jakob Alešovec se je rodil 24. julija l. 1842. na Skaručini, mali vasi vodiške župnije v kamniškem okraju. Bil je sin revnega bajtarja in čevljarja in je izkusil v obilni meri vse sladkosti, pa še v obilnejši vse grenkosti otroškega življenja na kmetih.

Izprva bi se bil moral na željo svojega očeta poprijeti črevljarstva. Ko je pa začel v domači župnji obiskavati šolo, je pokazal toliko nadarjenosti, da so sklenili njegovi tedanji učitelji: domači župnik, kaplan in učitelj, katerim se je zdelo škoda bistre glavice, pregovoriti trdovratnega očeta, da pošlje nadebudnega sinka v kamniško šolo. Seveda se jim je to posrečilo pri očetu šele, ko so obljubili imenovani gospodje tudi dejansko podporo pri vzdrževanju bistrumnega dijačka.

Ko je prišel Alešovec v kamniško šolo, katero so takrat oskrbovali očetje frančiškani, je bil ves prešinjen hrepenenja, da bi že kmalu kar največ vedel in znal. Prvo leto svojega šolanja v Kamniku je imel v samostanu pri očetih frančiškanih prosto hrano, v drugem letu pa tudi prosto stanovanje. Te dve leti se mu je godilo tako dobro, da sam imenuje ta čas, kar ga je preživel v Kamniku, najsrečnejšo dobo svojega življenja. Pač dostikrat se mu je v poznejših časih, ko je hudo stradal, stožilo po egiptovskih loncih, pri katerih je sedel kot „klošterski muc“ v kamniškem samostanu!

Alešovec je preživel svojo mladost v dokaj viharnih časih. Kdo še ni bral, ali vsaj čul o prevratih, ki so se vršili v letu 1848., rojstnem letu ljudskih pravic in narodnega prebujenja?

Pred letom 1848. je bila vsa javna moč vsaj pri nas v rokah ošabnega nemškega plemstva, pred katerim je moral ubogi slovenski kmet-tlačan klanjati glavo in hrbet. Preprosto ljudstvo je bilo skoraj brez vseh pravic. Na milost in nemilost je bilo izročeno graščaku, svojemu sodniku, pa le prepogosto žalibog tudi svojemu — krvniku. Leto 1848. je pa prineslo tlačenemu ljudstvu veselo vest in zavest, da so enakopravni vsi sloji ljudstva, vsi jeziki in vsi narodi v avstrijski državi.

V solncu svobode so tedaj zažarele tudi slovenske pokrajine. Povsod se je budila narodna zavest, in veselo je plapolala v očiščenem zraku slovenska trobojnica.

Toda žal — le prekratka je bila ta doba svobodnega narodnega razvoja. Že l. 1851. je preklicala vlada ustavo in je z železno roko nategnila vajeti hujše nego kdaj poprej. Zopet je zavladal izključno nemški duh po celi državi, in pod smrtnim dihom tujinstva so ginili cveti narodne samozvesti, ki so pričeli poganjati med ljudstvom v pomladi svobode.

Časopisje, ki se je v letu 1848. tako bohotno razvilo med Slovenci in je bilo priča moči, s katero se je narod dvignil k novemu življenju, je nakrat zopet zamrlo, in smrtna tihota je zavladala po slovenskih deželah. Lite-

rarno delo je počivalo, ali pa snovalo le natihem — nemška pest pa je bila nasilnejša kot nekdanj.

V tej dobi je bilo v najlepšem cvetu nemčurstvo. Razpaslo se je širom slovenske domovine, kajti le premnogo se je našlo ljudi, ki so iz grde sebičnosti ali iz častihlepja zatajili svoj materni jezik in nalik turškim janičarjem zasovražili svoje rojake.

V teh časih je torej živel Jakob Alešovec, in ti časi se tudi zrcalijo iz njegovih spisov.

Dovršil je Alešovec z dobrim uspehom ljudsko šolo v Kamniku. Tam se je moral na podlagi tedaj veljavnih šolskih zakonov vršiti tudi ves pouk v nemškem jeziku. To je delalo Alešovcu izkrajajo veliko preglavico; bistro glave pa, kakor je bil, je kmalu premagal vse težkoče in je bil obe leti v šoli prvi.

Ko je končal ljudskošolske nauke v Kamniku, so ga poslali njegovi dobrotniki — v prvi vrsti domači duhovniki — na ljubljansko gimnazijo.

Kako in v kakih razmerah je Alešovec v Ljubljani študiral in se polagoma izkopal iz nemčurstva, ki mu je v šoli že zašlo v vse žile, nam sam poljudno in neprekosljivo živahno opisuje v pričujoči knjigi: „Kakó sem se jaz likal“. Oglejmo si pa na tem mestu nekoliko podrobneje Alešovčevo slovensko pisateljsko delovanje, ki se je zapričelo posle.

Kmalu potem, ko je zapustil Alešovec šolske klopi — dovršil je šest gimnazijskih razredov — je prevzel za nekaj časa službo domačega učitelja pri Miroslavu Vilharju, graščaku na Kalcu.

Ondi je bival kot domači učitelj malo pred njim (do svojega odhoda v Trst leta 1861.) tudi pesnik Levstik.

Preživel je naš Alešovec na Kalcu kaj lepe dni; a njegova nestalnost ga je gnala zopet v Ljubljano. Ondi je začel leta 1869. izdajati humoristično-satirični list „Brencelj v lažnjivi obleki“. Izhajal je „Brencelj“ od leta 1869. do leta 1885. — torej 17 let. V vseh 17 letnikih „Brencelj“ neutrudno biča in neusmiljeno pika nemškutarjenje in nemški liberalizem, ki se je bil v ustavni dobi po letu 1867., posebno pa po nemško-francoski vojni 1870/1, povsod silno oholo razširil. List je bil opremljen s podobami in je večinoma izhajal — ako ga ni konfisciral državni pravdnik — po dvakrat na mesec. Kot neugnana muha je res brezobzirno preganjal ljubljanske nemčurje. Pa še tudi tegainonega narodnjaka, ki se je Alešovcu zameril, si je „Brencelj“ srdito privoščil. Slednjič se je Alešovca kar samega prijelo ime „Brencelj“, po največ raditega, ker je bil na naslovni strani lista naslikan leteč brencelj z Alešovčevim obrazom.

Takoj v prvih številkah je zgrabil „Brencelj“ Dežmana, najhujšega slovenskega odpadnika, in ga je slikal z grabljami v rokah celih 17 let. Grablje so postale znamenje slovenskih odpadnikov.

Dežman Dragotin, bivši slovenski pesnik, je objavil v Bleiweisovem „Koledarčku za leto 1855“ pesem „Proklete grablje“ z znano vsebino.

Ko pa je Dragotin Dežman kot slovenski poslanec na Dunaju postal odpadnik Karl Deschmann, so postale te grablje izvrstno sredstvo zoper njega in ljudi njegove vrste.

V onem času, ko je Alešovec izdajal in urejeval „Brenclja“, je spisal tudi več drugih zabavnih spisov, ki so izšli v samostojnih poljudnih knjižicah.

Tako je izšla že l. 1868. knjižica „Cesar Maks in Mehika“, v kateri nam slika Alešovec življenje in žalostno usodo nesrečnega cesarja Maksa v Mehiki; kmalu zatem pa je izdal poljudno igro: „Eno uro doktor“, ki se še sedaj večkrat proizvaja na vseobče veselje gledalcev po naših domačih odrih.

Leta 1873. je poslal Alešovec med svet „Ričet iz Žabjeka, kuhan v dveh mesecih in za-beljen s pasjo mastjo“ — knjižico polno skelečega humorja.

Mnogo zanimanja so vzbudile pri vseh bralcih tudi Alešovčeve pretresljive črtice: „Iz sodnijskega življenja“ — mikavne povesti iz življenja hudodelnikov po spominu starega pravnika — ki so izšle leta 1875. v Ljubljani. V tej knjigi nam slika Alešovec z njemu lastno domačo, v srce segajočo besedo razne dogodke izpred sodišča.

Kdo tudi — kdor se količkaj zanima za domače slovstvo — še ni bral mične pripovedke „Jama nad Dobrušo ali dobri in hudobni grajščak“, ki jo je spisal Alešovec za preprosto ljudstvo in je izšla prvič leta 1883. Ta povest

spada gotovo med najbolj priljubljene izvode ljudskošolskih knjižnic.

Med najbolj znane Alešovčeve spise spada tudi pravljica „Vrtomirov prstan ali zmaj v bistriški dolini“. Ta knjižica je izšla prvič leta 1869., a je bila potem še večkrat ponatisnjena.

Zelo priljubljena sta bili svojčas med ljudstvom tudi povesti: „Petelinov Janez“ in „Ne v Ameriko“. Izmed teh je izšla prva leta 1880. in druga leta 1883.

V „Petelinovem Janezu“ nam slika Alešovec izprijenega dijaka, ki je obesil šolo na kol, zašel v slabo družčino ter zlezal vedno globlje v temo brezverstva in v blato nenravnosti, dokler se ni popolnoma izgubil. Iz te povesti se pa zrcali tudi posebno lepó blagodejni vpliv izobraževalnega društvenega dela med ljudstvom. — Druga povest pa svari Slovence pred izseljevanjem v Ameriko.

Upravičeno obilo smeha, pa tudi prikritega gneva in trde zamere so vzbudile med izobraženci, v prvi vrsti med Ljubljanci samimi, Alešovčeve v letu 1879. natisnjene: „Ljubljanske slike“. V njih nam pisatelj z neprimerljivo šaljivostjo kaže, a tudi z ostro satiro vsestransko biča, kar je bilo gnilega v Ljubljani.

V času Alešovčevega pisateljstva sta se zapričeli in končali tudi dve avstrijski vojni. Njih dogodke podaja Alešovec v dveh knjižicah zanimivo orisane svojim rojakom. Leta 1867. je izdal namreč popis vojske na Laškem pod naslovom: „Kustoca in Vis“; leta 1878. pa

knjigo: „Vojska na Turškem od leta 1875. do leta 1878“. Knjižica obsega začetek vstaje v Hercegovini, vojsko Srbov, Črnogorcev in Rusov s Turčijo ter končno zasedanje Bosne in Hercegovine po avstrijski armadi.

Isto priljubljenost kot navedeni spisi pri ljudstvu, ima pa med mladim svetom Alešovčeva povest „Kako sem se jaz likal“. Ta je izšla prvič leta 1886.

„Kakó sem se jaz likal“ je zadnja Alešovčeva povest. Z nepopisno hudomušnostjo in šaljivostjo, pa tudi z genljivo milino, nam slika pisatelj v tej knjigi svoje življenje od prve zavesti do konca dobe likanja, ko je zapustil gimnazijske klopi.

Slovensko slovstvo nima nobenega spisa te vrste, in brez dvoma smemo imenovati Alešovca našega prvega in doslej najboljšega ljudskega humorista.

Z letom 1886. poneha Alešovčevo pisateljsko delovanje. Da je odložil tako zgodaj pisateljsko pero, so bile krive največ slabe gmotne razmere, v katerih je živel; nekoliko so ga pa prisilile k temu tudi oslabele oči — vid mu je namreč skoraj popolnoma opešal. Zadnja leta svojega življenja je preživel pisatelj v skrajni bedi in nezasluženi revščini.

Marsikdo izmed starejših čitateljev se gotovo še spominja sključenega, skoro slepega starčka, ki je — opiraje se na grčavo palico — obiskaval razne boljše hiše in družbe po kranjski deželi ter pri duhovnikih, profesorjih, gra-

ščakih, pa tudi pri dijakih iskal podpore in milodarov. Bil je to naš Jakob Alešovec. Našel je pri večini usmiljeno srce in odprte roke.

Tako je životaril in bedno preživel svojo starost on, ki bi bil po svojih naravnih darovih in zmožnostih pač žasluzil boljšo usodo, dokler mu ni najboljša pomirjevalka, blede smrt, dne 17. oktobra l. 1901. zatisnila trudnih oči in mu odprla vrata v boljše življenje.

Svoje žalostne usode si je bil Alešovec pač nekoliko tudi sam kriv; še več pa razmere, ki so takrat vladale po naši domovini. Tudi na njem se je uresničil Prešernov rek: „Slep je, kdor se s petjem ukvarja“.

Lik svetel zvezdni utrinek je zažarel nad obzorjem slovenskega slovstva; toda žal: ni mogel razviti svoje polne blesteče svetlobe, ker ni prišel v pravo ozračje in le prehitro je — preminul.

KATOLIŠKA BURVARNA V LJUBLJANI

priporoča:

Zadnji dnevi Jeruzalema. (Lucij Flav.) J. Spillmann J. D.
Zgodovinski roman. 2 dela K 3'80, vezano K 5'40.

Ta najlepša in najobširnejša Spillmanova povest se vrši v prvem začetku krščanstva, samo nekaj let po Kristusovi smrti. V njej srečamo več oseb, ki so nam znane že iz svetopisemskih zgodb in so bile več ali manj udeležene ob Gospodovem trpljenju in smrti. — Povest se konča z razdejanjem jeruzalemskega tempelja, te v tedanjem času najslovitejše in najkrasnejše stavbe, ki je bila razdejana, četudi jo je zmagovalec, rimski poveljnik Tit sam hotel ohraniti. Da so se izpolnile besede Gospodove, je bila porušena, da ni ostal niti kamen na kamenu.

Vojska na Daljnem Vzhodu. Dr. Evgen Lampe.
K 4'80, vezano K 6'—.

Ta obširna zgodovina rusko-japonske vojske je vsled svoje živahnosti, premnogih lepo izvršenih slik in natančnega opisovanja modernih bojnih sredstev izredno poučna in zanimiva.

Povesti slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Andrej Kalan. Nova zbirka. I. zvezek. K —'80.

Zbirka pravih biserov za ljudstvo. Zanimiva in poučna je zlasti pripovedna slika: „Iz bolezni alkoholnega norca“. Dalje obsega sledeče povesti: Oče in sin. — Berač s stopnjic pri sv. Roku. — Kovač iz Antwerpna. — Vojakov rejenec. — Pokora. — V snegu.

Za otroke:

Angelček. Anton Kržič. Otrokom prijatelj, učitelj in voditelj. Dobi se še 16 raznih letnikov, in sicer od letnika 1894 do 1909. Vsak letnik je zase celota in velja trdo vezan K 1.—.

Ta list za nežno deco je za vzgojo mladih src neprecenljive vrednosti. „Angelček“ blaži s svojimi pesmicami in povestmi otroško dušo in jo razveseljuje s svojimi skrbno izdelanimi slikami. Vceplja v mladino ljubezen do Boga, doma, staršev in učiteljev in se ne more pogrešati v nobeni slovenski rodbini. Vsak letnik je celota zase, vsi skupaj pa tvorijo pravi zaklad za vzgojo naše ljube dece. Kaj pripravnici so „Angelčkovi“ letniki za darila otrokom ob primernih prilikah.

Slovenski ABC v podobah za otroke. K — 80, vezano K 1.20.

Hitra vožnja po železnici. Knjiga s podobami za otroke. K 1.60.

Kdor hoče svojim otrokom napraviti veselje, obenem pa jih igraje naučiti brati, naj jim kupi te dve knjigi, ki imata lepe večbarvne podobe, poleg njih pa kratke pesmice, ki se sliki prilegajo in so prirejene za otroški razum in domišljijo.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJI2NICA

COBISS 8

00000072766

